మహాప్రస్థానం

శ్రీశ్రీ

శ్రీ శ్రీ ప్రచురణలు
1, సౌత్ బ్యాంక్ రోడ్, మంద[illegible]
చెన్నై - 600 028

Sri Sri - *Mahaprasthanam*
First Edition : 1981 Printed in London

హెచ్చరిక

ఈ పుస్తకంలో ఏ అంశాన్నైనా, ఏ రూపంలోనైనా, ఎవరైనా ముందుగా ప్రచురణకర్తల నుండి లిఖితపూర్వక అనుమతి పొందకుండా వాడుకోవడం కాపీరైట్ చట్టరీత్యా నేరం.

శ్రీ శ్రీ ప్రచురణలు : 3

శ్రీ శ్రీ ప్రచురణలు
మొదటి ముద్రణ : మే, 2000

ప్రతులు : 1000

© శ్రీమతి సరోజా శ్రీ శ్రీ & ఎస్.వి. రమణ (జూనియర్ శ్రీ శ్రీ)

వెల రూ: 100-00

సోల్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్:
విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్
4-1-435, విజ్ఞానభవన్,
బ్యాంకు స్ట్రీట్, హైదరాబాదు-500 001.
విశాలాంధ్ర బుక్ హౌస్
హైదరాబాదు, (సుల్తాన్‌బజార్, అబిడ్స్),
విజయవాడ, అనంతపురం, విశాఖపట్నం,
హన్మకొండ, గుంటూరు, తిరుపతి, కాకినాడ.

విషయసూచిక (పేజీ

విషయసూచిక	పేజీ
నా మాట	నాలుగు
బాపు మాట	పదమూడు
యోగ్యతాపత్రం–చెలం	పదిహేను:
అంకితం (కొంపెల్ల జనార్దనరావు కోసం)	1
మహాప్రస్థానం	7
జయభేరి	11
ఒక రాత్రి	14
గంటలు	15
ఆకాశదీపం	18
ఋక్కులు	21
అవతారం	22
బాటసారి	24
ఆశాదూతలు	27
ఐ	28
శైశవగీతి	29
అవతలిగట్టు	33
సాహసి	34
కళారవి	35
భిక్షువర్షీయసి	36

(కింద

ఒక శ్రేణంలో 38

పరాజితులు 40

ఆఁ! 41

ఉన్మాది 42

స్వర్ణ పత్ర కవిత 45

అద్వైతం 46

నావ 49

అగ్నిదహనం 50

సన్న్యాసం 51

ఒక్కనాటి 56

ప్రతిజ్ఞ 58

మేఘ తాపం 62

కవితా! నీకైతేం 64

నవకవిత 73

దేవ పుత్రులు 75

జ్వాలా తోరణం 81

మానవుడా! 83

సంధ్యా సమస్యలు 88

దేవతారకలు 89

పుట

కేక	90
పేదలు	93
గర్జించు రైతన్న	95
నిజాం గాన్	99
నేతలు	100
ఎగసిన్నాళ్ళని రక్తపత్రాలు	103
ఉద్యమ తెలంగాణ క్రమశిక్ష	111

నా మాట (రాయని

లండన్ నగరంలో వెలువరిస్తున్న "వీక్
కాం(ద్రి) ప్రసారాల" నిమిత్తం నా "మనస్తత్వం"
గీతాలను వినిపించాల్సి రాసి, నా కంఠస్వరంతో
ఉన్న cassette లో పాడి, నా పాటలకు స్వర
కల్పన చేసిన గీతాలను facsimile రూపంలో
వినిపించే సందర్భంలో సంగీతంలో
ఏదైనా చెప్పమని ప్రసారకర్త ఆకాశవాణి
మాజీ డా. కృష్ణమూర్తి నన్నడిగారు.
చెప్పేది పెండ్యాల మొగల్తూరు పదాలన్నీ పరి
చెప్పుమన్నారు. "నా ఇష్టం తెలుసుకో విని
పించాలన్నదే నా కోరిక." సరే, "అన్నాన్నేను.
ఈ ప్రసారాల పెండ్యాల రచన వెనక
కథ ఒక లాగా నేను వ్రాయించేను. ఇక్క
డైనా దాని పరిస్థితి విలువ దాని సంగీతా
నికి. అందుకే ఇదే మనుష్యుడైన వారి అనుభవ
పాట్లు రాసుకున్నారు. "ప్రగతి" పాఠ పత్రిక
లో నేను రాసిన "ప్రజా" (ప్రత్యూష:
ప్రయాణం) అనే పేరుతో చిత్ర దర్శకుడు అనే
పం. సి. విశ్వనాథ్, "మొగల్తూరు సంపాదకత్వ

శ్రీమతి

మహాప్రస్థానం గీతాలు మరి ఎవరెవరికి నచ్చక
పోతే నేనంటాను. కాని ఎంతోమందికి నచ్చు?"
అని ప్రశ్నిస్తారు. అందుకు నా జవాబు, "నా
సాహిత్యం నా నమ్మకాలు ఉంటాయి" అని!

[illegible] ప్రపంచా
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] "జగన్నాథుని రథచక్రాలు" వర
కూ. మహాప్రస్థానం గీతాలు [illegible]
[illegible] "కవితా! ఓ కవితా!
[illegible]
"[illegible]" [illegible] "[illegible]
[illegible]" [illegible]
"[illegible]" [illegible]

[SA]RASWATA NIKETANAM
ACC

(శ్రమ

అయింది. [illegible]

“[illegible]” పూర్తిచేశాను. మరుసటి నెల “ప్రారంభ”లో ఇది వెలువడింది.

1940లలోనే “మహాప్రస్థానం” [illegible] సిద్ధం చేశాను. [illegible] (1938లో 25 ఏళ్ళు) “[illegible]!” [illegible] తర్వాత 1950 నాటికి [illegible] ముద్రణ [illegible] “[illegible]” [illegible] మొదటి ముద్రణ వెలుగు చూసింది. [illegible] నవలల్ని [illegible]. జేమ్స్ జాయిస్ Ulysses [illegible] నవలల్ని [illegible] పాఠకుల [illegible].

ఆ తర్వాత “మహాప్రస్థానం” ముద్రణలు విశాలాంధ్ర ప్రచురణల [illegible] [illegible] జరిగాయి. [illegible]

ననుకున్నాను. దానికి శ్రీ పురిపండా [illegible]
[illegible]: "మహాప్రస్థానం [illegible]
తెలుగులో వచ్చిన ఏకైక మహాకావ్యం." [illegible]
[illegible] అన్నారు: "నాకు తెలిసినంత మట్టుకు మరే
భారతీయ భాషలోనూ 'కవితా! ఓ కవితా!' వంటి
గొప్ప గీతం లేదు" అని. [illegible]
[illegible]. ఇది నా సొంత డబ్బా. [illegible]
[illegible]. కవితా ప్రస్థానం [illegible]
[illegible] కనీ వినీ ఎరగని [illegible] నిజం!

ఒక మారు గోరాశాస్త్రి నాతో, "శ్రీశ్రీ! నువ్వు [illegible]. నా ద్వేషం మాత్రం నిజం! [illegible] "అన్నారు." "నా ద్వేషం [illegible]!" అన్నాను.

"మహాప్రస్థానం" గీతాలన్నీ 30 లలో రాసాను. ("నిజంగానే," "కళ్ళు తెరిచా!" 41లో, "నేను" 47లో రాసాను.) 30 నుంచి 40 దాకా సాగిన దశాబ్దాన్ని పశ్చిమదేశాలు Hungry Thirties అంటారు. అప్పుడే [illegible]

([illegible]

రంభమైన ఆధునిక సాంఘిక ప్రగతిసంఘాల
కొనసాగింది. (ఇక్కడ సామాన్య పాఠకులకు తెలియవచ్చు)
ఆ దశాబ్దంలోనే తెలుగు ప్రగతిశీల కవిత్వం
తరాలన్నింటిగా స్త్రీలను ఉంచుకున్నది సాగింది.
ఆదర్శ, స్వాతంత్ర్య, దేశభక్తి, దేశాభిమానాలు,
స్త్రీ జాగృతి మొదలైన వాటి గురించి రచన
చేసింది ఆనాటి కవులు. ఇందులో స్త్రీల
దేశభక్తి మొదలైన ఉద్యమాలు తెలుసు
తెలుసుకుంది. ఇప్పటి ప్రగతిశీల సంఘ
సంఘ ప్రగతి కవులు సాగి ప్రచురించారు.
ఈ సాహిత్యాన్ని పరిశీలించి నేను గ్రహించింది,
గ్రంథాలు రచనలు "సాంఘిక సాహిత్య
ఉద్యమం, దేశభక్తి కవిత్వం" మొదలైన
ఆ కాలానికి చెందిన ఉద్యమాలు
తెలుసు. ఇప్పటికీ తెలుగు
మాతృభాష, సంఘ ప్రగతి కవులు
సాహిత్యం, సాంఘిక స్త్రీ ఉద్యమాలు
నాటి నాటక స్త్రీలు తెలుసుకుంది.
ఇటీవలి మాత్రం నిష్క్రమం. 1933 లో "నేను

[illegible]

దైవం ప్రపంచాన్ని [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Classicism గురించి Herbert Read ఇలా అన్నాడు: "Classicism, let it be said without further preface, represents for us now, and has always represented, the forces of oppression. Classicism is the intellectual counterpart of political tyranny. It was so in the ancient world and in the medieval empires; it was renewed to express the dictatorships of the Renaissance and has ever been the official creed of capitalism."

[illegible]

(ప్రియంగా

మంచి తెలుగు. డైరీ రూపంలో రాయబడ్డ కవిత. నా కవిత్వం నచ్చినట్లున్నది. కాన్ని "విప్లవం" అంటున్నారు.

"మహాప్రస్థానం" లో [illegible] మూ, విప్లవ వాదాలూ ఉన్నాయి. విప్లవసాహిత్యం కూడా. "విప్లవ సాహిత్యం" అంటే ఏమిటి? నా సాన్నిహిత్యాన్ని [illegible] వేరే విప్లవం కాదే!

ఇక నా మాట. ఇక నా బెంగళూర్ ప్రయాణం [illegible]

తెలుపుతూ,

ఉంటాను. శ్రీ శ్రీ.

పునశ్చ: నేను ఎన్నుకున్న "మహాప్రస్థానం" లోని కవితలు. [illegible] చేసింది. [illegible] (సంపూర్ణ [illegible]) లను chronological order లో [illegible]. [illegible] "మహాప్రస్థానం" [illegible]; "[illegible]" [illegible].

బెంగళూర్,
15-12-'80

శ్రీ శ్రీ.

బాపు మాట (పరమాణ

నవయుగ కవితకు శ్రీకారం చుట్టిన కవి శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు గారు. ఛందోబంధోబస్తుల్ని ఛేదించే ముందు వాటిపై, మాటపై తన పలుకుబడిని నిరూపించి, ప్రభుత్వం స్థాపించి, అదీ ఇదీ తెలుసు నాకు - ఇవే మంచి మీకు - అని సాధికారంగా ప్రకటించి జెండా ఎగరేసిన విప్లవకవి శ్రీశ్రీ. రేపటి రోజుకు ఊపిరి శ్రీశ్రీ. ఈ తెలుగువాడి జీవనాడిని, మాటవాడిని కవితవేడిని లోకమంతటా సహృదయాలలో పలికించే ఉద్యమపు మహాప్రస్థానం - విదేశాంధ్ర ప్రచురణల ఈ ప్రచురణ.

మన దేశంలో రెండు శతాబ్దాలు జెండా ఎగరేసి వించిన దేశంలో - ఇండియన్ జెండా - కాదు - తెలుగు జెండా ఎగరేస్తున్న గూటాల కృష్ణమూర్తిగారికి, మహాకవి శ్రీశ్రీ గారికీ —

నా జోహార్లు.

(పబ్బాయము

ఆర్థర్ రాఖామ్, రెజినాల్డ్ క్లోవర్, గిల్బర్ట్ విల్కిన్సన్ E.H షెపర్డ్, ఇల్లింగ్‌వర్త్ వంటి 'గీతో'పనిషత్ అథారిటీలు, పసిబిడ్డల కోసం ఫెయిరీ టేల్స్ నించి బ్రహ్మాండం దాకా అద్భుతమైన 'గీతా'రచనలు చేసి సిద్ధులై, జగత్ప్రసిద్ధులై, చిత్రకళకు పెద్దబాలశిక్షలై వేద్యులై, చిరంజీవులై విలసిల్లే గురుతుల్యులు వెలసిన దేశంలో అచ్చయే ఇంకో గొప్ప పుస్తకానికి నేను బొమ్మలు గీయడం నా అదృష్టం.

నిన్న, నేటి యురోపియన్ చిత్రకారుల చరిత్ర ఆకళించుకున్న కృష్ణమూర్తిగారు నాకు ఇంత గొప్ప గౌరవం ఇచ్చినందుకు అనేకానేక ధన్యవాదాలు తెలుపుకుంటున్నాను

బాపు

పదిహేను

యోగ్యతా పత్రం

ఇది మహాప్రస్థానం సంగతి కాదు. ఇదంతా చలం గొడవ. ఇష్టంలేనివాళ్ళు యీ పేజీలు తిప్పేసి (దీంట్లో మీ సెక్సుని ఉద్రేకించే సంగతులు ఏమీ లేవు) శ్రీ శ్రీ ఆర్ణవంలో పడండి. పదండి ముందుకు. అగాధంలోంచి బైలుదేరే నల్లని అలలు మొహానకొట్టి, ఉక్కిరి బిక్కిరై తుపానుహోరు చెవులు గింగురుమని నిల్చిన కాళ్ళకింది భూమి దొలుచుకుపోతో వుంటే, ఆ చలమే నయమని వెనక్కి పరిగెత్తి చూస్తారు.

తన కవిత్వానికి ముందుమాట వ్రాయమని శ్రీ శ్రీ అడిగితే, కవిత్వాన్ని మెచ్చేవాళ్ళు తన దగ్గర లేరన్నాడు చలం. 'మెచ్చవద్దు అనుభవించి, పులకరించ'మన్నాడు శ్రీ శ్రీ.

చలం చూశాడు, మాట్లాడాడు. కాని శ్రీ శ్రీ ని ఎరగడు. రుక్మిణీనాథశాస్త్రి ఒక ఉదయం వచ్చి –

"ఇదేమిటి, ఈ మూల స్త్రీ ల కోసం ఇట్లా మూలుగుతున్నారు? శ్రీ శ్రీ పద్యాల వేగంతో ప్రపంచపు పాత దుమారమంతా వూడ్చుకుపోతో వుంటే!"

"హృదయాల మీది పెంకులు పగిలిపోతున్నాయి, బైట వినబడుతున్నాయి. ఇట్లారండి, రోడ్డుమీదికి" అన్నాడు.

అంతవరకు శ్రీ శ్రీ కవిత్వాన్ని ఎరక్కపోవడం చలంలో క్షమించతగిన విషయం కాదు. కాని చాలా వాటికి క్షమించాలి చలాన్ని.

కవిత్వాన్ని, ముఖ్యంగా తెలుగు కవిత్వకన్యల్ని చూస్తే చలానికి *Impatience*, అనుమానం. శబ్దసౌందర్యంతో తృప్తిపడి సంతోషించమనిందే కాని, చెప్పేదానికి అర్థం వెతకడం అవివేకం అని. కాని నీరసపు కళాచతురులుమల్లే అందాన్ని దూరంనించి చూచి సంతోషించి, విచారించి, తప్పుకోడం చలానికి చాతకాదు. తను చెప్పదలచుకున్న సంగతి తనకే స్పష్టంగా తెలీనప్పుడు తన చాతగానితనాన్నీ, అర్థ అస్పష్టతనీ ఛందస్సు చీరల వెనకా, అలంకారాల మధ్యా, కఠినపదాల బురఖాలలోనూ దాచి మోసగించాలని చూస్తాడు కవి – ముఖ్యంగా సహజ సౌందర్యం తక్కువైనప్పుడు! సులభంగా, సూటిగా చెప్పేసి, ఇంత ధ్యానానికీ, మౌనానికీ, కార్యాలకీ, విజయాలకీ వ్యవధి నివ్వరాదా అని చలం కోర్కె, ఆ పని స్త్రీ లూ చెయ్యరు, దేశనాయకులూ చెయ్యరు, కవులూ చెయ్యరు – ఒకే, శ్రీ శ్రీ తప్ప. కవిత్వంలోనూ, జీవితంలోనూ *economy of words and thoughts* లేకపోవడం దేశభక్తికన్న హీనమైన పాపం. ఆత్మలోకంలో దివాళ.

తనకీ, ప్రపంచానికీ సామరస్యం కుదిరిందాకా కవి చేసే అంతర్, బహిర్ యుద్ధారావమే

కవిత్వమంటాడు చెలం. అందువల్లనే దిక్కుల్ని, దేవుల్ని అధికారుల్ని వూగించి ప్రశ్నించే శ్రీ శ్రీ పద్యాలు అంత అభిమానం చెలానికి. నెత్తురూ, కన్నీళ్ళూ తడిపి కొత్త *Tonic* తయారుచేశాడు శ్రీ శ్రీ యీ వృద్ధ ప్రపంచానికి.

హృదయం ఎలా కంపిస్తే ఆ కంపనకి మాటల రూపాన్ని యివ్వటం అతనికే తెలుసు, మాటల్ని కత్తులూ, యీటెలూ, మంటలుగా మార్చటం అతనికే చేతనవును. పద్యాలు చదువుకొంటే, ఇవి మాటలు కావు, అక్షరాలు కావు – ఉద్రేకాలు, బాధలు, యుద్ధాలు – అతని హృదయంలోంచి మన హృదయంలోకి *direct* గా పంపిన ఉత్సాహాలు, నెత్తురు కాలవ అనిపిస్తుంది.

ఎందుకంటే –

కృష్ణశాస్త్రి తన బాధని అందరిలోనూ పలికిస్తే శ్రీ శ్రీ అందరి బాధనూ తనలో పలికిస్తాడు.

కృష్ణశాస్త్రి బాధ ప్రపంచానికి బాధ. ప్రపంచపు బాధ అంతా శ్రీ శ్రీ బాధ.

(2)

శ్రీ శ్రీ కవిత్వము, పాల్ రోబ్సన్ సంగీతమూ ఒకటే రకం అంటుంది సౌరిస్. ఆ రెంటికీ హద్దులూ, ఆజ్ఞలూ లేవు, అప్పుడప్పుడు లక్షణాలనూ, రాగాలనూ మీరి చెవి కీర్రుమనేట్టు ఇద్దరూ అరుస్తారు. ఏమీ రసం లేకుండా *flat* గా ఎక్కడికో, ఏమీ చేతకాని వాళ్ళమల్లే జారిపోతారు. కాని ఆ అరుపుల్లో, చీకట్లో మొహాలు, తోకలూ కనపడక నెమ్ముకునే ప్రజల రొద, గాలిదెబ్బల కింద ఎగిరిపడే సముద్రపు తుపాను గర్జనం, మరఫిరంగుల మరణధ్వానం గింగురుమంటాయి. కంఠం తగ్గించి వినపడకుండా తగ్గుస్థాయిలో మూలిగారా, దిక్కులేని దీనుల మూగవేదన, కాలికింద నలిగిన చీమల కాళ్ళువిరిగిన చప్పుడు, నీళ్ళులేక ఎండుతున్న గడ్డిపోచ ఆర్తనాదం వినిపింపచేస్తారు. బుద్ధివున్న వాడెవ్వడూ అతనిది సంగీతమని కాని, ఇతనిది కవిత్వమని కాని ఒప్పుకోడు; ఒప్పుకోటమూ లేదు. ఎందుకంటే యీ యిద్దరి *appeal* బుద్ధిని, వివేకాన్ని, కళానిబంధన్ని మించిన ఏ అంతరాళానికో తగులుతుంది – ఆ అంతరాళం అనేది వున్నవాళ్ళకి. కీర్తి మర్యాదల్ని డిగ్రీలతో కొలుచుకుంటో అగచాట్లు పడి కులికే మనుషులకి ఆత్మ ఎన్నో మందపు ఇనపపొరల వెనక అణిగి చచ్చి, కొనవూపిరితో ఆరిపోలేక మిణుకు మిణుకు మంటో వుంటుంది. అటువంటివాళ్ళకి ఉత్త అర్థంలేని న్యూసెన్సుగా తోస్తాయి శ్రీ శ్రీ పద్యాలు. సొంత ఇళ్ళూ, అణగారిన భార్యా, ప్రతి సంవత్సరం పై క్లాసులోని కెళ్ళే కొడుకూ,

bank-account, కొట్టిపోని ఆవృతో తృప్తిపడే సంసారులు శాంత హృదయాల మీదినుంచి యీ గీతాల్లోని ఉద్రేక ఉత్సాహాలు విశాఖపట్నం సముద్రంలో నల్లరాళ్ళమీద అలలు విఫలమైనట్లు దొర్లిపోతాయి. తాంబూలం వేసుకుంటో, పుస్తకాన్ని మూసిపెట్టి "దేనికోసం? ఎందుకు? ఏమిటి కావాలంటాడు? ఏమిటి ఈ వేదన పాపం?" అని కొంచెం ఆలోచిస్తారేమో!

ఇదీ సాధారణంగా కవ్వెర్లు రీడర్ల సంగతి.

కవుల సంగతి వేరు. ఉత్తమ కవిత్వం ఎప్పుడు ప్రచురిత మవుతుందా అని వెయ్యికన్నులతో కనిపెడుతూ వుంటారు. కనపడ్డదా, ఆనాటినుంచి అతి శ్రద్ధగా ఆ కవిత్వాన్ని గురించీ, కవిని గురించీ ప్రచారం మొదలు. సారస్వత పోషకులతో ఉచితులతో ఎట్లాగో ఓలాగు ఆ కొత్త కవిత్వాన్ని సంభాషణలోకి తీసుకువచ్చి వ్యక్తి కాల పరిస్థితులను బట్టి చప్పరించడమూ - తమ కావ్యాలనించో, ఇతర కావ్యాలనించో, సంగ్రహించబడిన దనడమూ - విప్లవకారణ మనడమూ -నిర్జీవమనడమూ - కవిని గురించి చాలా *righteous indignation* తోనో, జాలిపడుతోనో, చాలా సానుభూతి, దయా వున్నట్లు ప్రస్తావించడమూ వీళ్ళ టెక్నిక్.

"శ్రీ శ్రీ కవిత్వాన్ని గురించి మీ అభిప్రాయం చెప్పండి" అని కవిని అడిగారా, అతను "దానికేం చాలా బావుంటుంది. ఓ బాగా వ్రాస్తాడు. నేను అతన్ని కూడా బాగా ఎరుగుదును. నా అభిప్రాయం ఏమిటంటే -" అన్నాడా, అతను చాలా సన్నిహిత ప్రియమిత్రుడన్నమాట కవికి. చిరునవ్వుతో శ్రీ శ్రీ విషయమై మీ కళ్ళలో కారం కొట్టి పోతున్నాడు. పొగడ్తలతో మీ నోట్లో విషం కక్కిపోతున్నాడు జాగ్రత్త!

శ్రీ శ్రీ కవిత్వానికి *Motive springs* చూపుతాడు ఆ మిత్రుడు. తప్పదు.

"ఆకలిపాటు... కటిక దరిద్రుడు అతను - తిండిలేక వీధులు తిరిగాడు... పాపం" అంటో ప్రపంచపు సరిహద్దుల్ని వూగించాలని ప్రయత్నించే అతని హృదయోద్రేకాన్ని *explain* చేస్తాడు.

నిజమా? నిజమైతే శ్రీ శ్రీ "ఆకలేసి" నక్షత్రాలు అదరిచూసే "కేకలేశాడు."

ఈ కవికి ఆకలివేస్తే రా - గారి యింటికెళ్ళి శ్లాఘించి భత్య ఖర్చు తెచ్చుకుని, భోజనం చేసి ప్రియురాలి మీద గీతం వ్రాశాడు.

అబద్ధాలతో, స్తోత్రాలతో, వంచనలతో, అనుకూల దుష్ప్రచారంతో, ఆత్మశ్లాఘనలతో దేశంమీదపడి బతుకుతున్న యీ *Parasite* కవిరేణ్యులు శ్రీ శ్రీ ని విమర్శించడానికి సాహసిస్తున్నారు. 'అభివృద్ధికి తగినవాడవ్వ' అని ఆకాశమంత ఎత్తుగా వుండే అతని వీపుతట్టి చూస్తున్నారు.

పద్దెనిమిది

ప్రపంచంలో ఈనాడు ప్రతిదేశంలోనూ నూతన యుగధర్మాన్నికోసం ధర్మయుద్ధం చేసే వీరులు ఈనాడూ పడుతున్న ఘోరమైన అగచాట్లు చూస్తే, అనాదిగా తనకోసం ప్రయత్నించే *dreamers* మీద ఈలోకం వర్షిస్తున్న కర్కశత్వం, వరించి ఆవేశించి *rotten channels* యీనాటి సారస్వత సభాపతులు.

తాము బతికివున్న కాలంలో పాత వాంగ్మయం మీద తిరగబడ్డ యీ బతికివున్న శవాలు ఈనాటికీ తాము ముప్పైయేళ్ళక్రింద చేసిన తిరుగుబాటు ఇతరుల ఖర్చుమీద కాఫీ యిప్పిస్తే ముందు *Inspire* ఐ ప్రగల్భాలు పలికే యీ రసికులు, తాము తెచ్చిన సంస్కారమే యింక సారస్వతానికి శాశ్వతావధి అని నిరూపించి, ఉప్పొంగి తెలుగు ప్రపంచాన్ని పావనం చెయ్యటానికి మీదికి ఉరికే భగీరథ ప్రవాహాన్ని తోసి రబ్బిష్ చెత్తల కట్టలతో ఆపాలని ప్రయత్నిస్తున్నారు.

మద్రాసు బస్సుల గోలల మధ్య ఓసారి "శ్రీ శ్రీ ఇప్పుడు వ్రాస్తున్న క్రొత్తవాటికే ప్రజలు ఇంకా అలవాటు కాలేదే. ఇంకా యీ స్యూరియలిజం తెస్తే అసలు గాభరా పడి చదవటమే మానేస్తారేమో!" అన్నాడు చెలం. *man of little faith.*

శ్రీ శ్రీ ఏం జవాబు చెప్తేనేం! మానవజాతిని ఉద్ధరించటానికి కొత్త మతాన్ని కనిపెట్టిన ప్రవక్తవలె చిరునవ్వు నవ్వాడు. తన వ్రాతలు అంగీకారాన్ని పొందేందుకు ఇరవైయేళ్ళ తర్వాత ఇంకా ఆశ వదలక కాచుకొనివున్న చెలం మానవత్వం మీద శ్రీ శ్రీ కి వున్న గాఢవిశ్వాసాన్ని చూసి తలవొంచాడు.

శ్రీ శ్రీ కవిత్వాన్ని *analyse* చేసి, ముక్కల కింద వత్తిచూపి, కవి, మనిషి శైలీ, భావం, కవిత్వం, ఛందస్సు, ఎదిరింపు, కొత్తపోకడలు, పాత *Influences* అంటో వాటి శ్రేష్ఠత్వాన్ని *explain* చెయ్యటానికి చెలానికి అధికారమూ, అర్హత లేవు. చెలానికి విమర్శ చాతనైతే, కొత్త వ్రాతల్ని పాత పత్రికల్లో చీల్చి, చెండాడి గొప్పతనం లేదని నిరూపించి, ఘనత సంపాయించి, సంవత్సరానికోసారి నిండు భోజనాలుచేసే ఒక టౌన్ సారస్వత, కళా, నాటక, నృత్య, గాన, సినిమా పరిషత్తులలో సభ్యత్వం, ఏమో అదృష్టం అపూర్వంగా కలిసివస్తే జాయింటు సెక్రటరీకూడా సంపాయించేవాడు కాదా!

శ్రీ శ్రీ పుస్తకం కొని కోరికగా చదవండి, పద్యం పదిసార్లు చదవండి. ఏమీ అర్థం కాలేదా – ఏ యువకుడికో, భిక్షుకుడికో, *death-bed present* గా పంపండి. పారెయ్యకండి. అంతకన్నా దాచుకోకండి. తెలుగు కవిత్వాన్ని ఖండించి, దీవించి, ఊగించి, శాసించి, రక్షించే అపూర్వశక్తి మీచేతులో పుస్తకం, *pass it on.*

పదేళ్ళు ఆగండి, ఈ లోపల ఆస్తిసంపాదించటం, పిల్లల్ని కనటం, ధరలు హెచ్చటం

కాక జీవితంలో ఇంకా ఏమన్నా మిమ్మల్ని అమితంగా *influence* చేసినవి జరిగివుంటే మళ్ళీ కొత్తకాపీ కొని శ్రీ శ్రీ పద్యాల్ని చదవండి. అప్పుడన్నా అర్థమౌతుందేమో.

స్వయంగా చదవండి. చదివిన తర్వాత శ్రీ శ్రీ ని చూడాలనిపిస్తే స్వయంగా చూడండి. ఎవరి అభిప్రాయమూ అడగకండి. ముఖ్యంగా కవి అనేవాళ్ళే—చెప్పినా వినకండి.

(3)

కవిత్వపు కాలం అంతమయింది. నగలూ, అపురూపపు కళలూ, సూర్యకిరణాల్ని ఎరగని అందాలూ గతిస్తున్నట్టే కవిత్వమూ గతించింది. కవిత్వానికి కూడా తన ప్రయోజనం తానే చెప్పుకోవలసిన గతిపట్టింది. "ఈనాటి కవిత్వమంటే ఏమిటి? ఎందుకు వుంది? ఏం చేస్తోంది?" అని దబ్బరించి అడిగే తెలుగు ప్రజలకు శ్రీ శ్రీ కవిత్వం ప్రత్యుత్తరం. కొద్ది రోజుల్లో నేడు విర్రవీగేకవులు ప్రతి ఒక్కరూ శ్రీ శ్రీ నీడకింద నుంచుని తమ ఉనికిని సమర్థించుకోవలసిన గతి వొస్తుంది.

చెప్పుకో తగిన ఒక్క కవీ మన కృష్ణశాస్త్రి ఉన్నత హిమాలయ శిఖరాల్లో కురిసిన కవితా వర్షం పాయలై, దేశాలవెంట ప్రవహించి చివరకు పైడుకాలువల్లో ఇంకుతున్న సమయాన, తన భీషణాతపజ్వాలలతో ఆవిరి పొగలు ఆకాశ మార్గాన విహరింపజేసి, రక్షించాడు శ్రీ శ్రీ.

ఎవరినించి దొంగిలించామో వాళ్ళని క్షమించడం కష్టం

కృష్ణశాస్త్రి పద్యాలు చదివి, అర్థం విడదీసి, "ఏది గొప్పతనం చూపు"మంటే చూపలేకపోయినాను పూర్వం. శ్రీ శ్రీ అగ్గిపుల్లలోనూ, కుక్కపిల్లలోనూ కవిత్వం చూపమంటే చూపలేను ఈనాడూ.

అగ్గిపుల్లవంక—ముఖ్యం పుచ్చిన అగ్గిపుల్లవంక చాలాసేపు చూడమంటాను.

కుక్కపిల్లని—ముఖ్యం తల్లిచచ్చిన దిక్కులేని గజ్జికుక్క పిల్లని పెంచమంటాను.

మెరీనాలో గాలిలో ఊగే (రేడియోలేని రోజులవి) *flower-bed* పుష్పశయ్య కేసి చూస్తున్న నన్ను చూచి, "ఈ పువ్వులు పాడు పువ్వులు! ఎక్కడ చూసినా రోడ్డు ప్రక్కన అంతా ఈ పువ్వులే" అని నన్ను నిందిస్తున్న మిత్రుడికి ఏం జవాబు చెప్పగలిగాను.

"ఏమిటి వంతెన మీద నుంచుని చూస్తున్నావు?"

"సంధ్య కేసి."

"ఎవరు ఆమె?"

అంటే ఏం మాట్లాడగలిగాను?

పాత పదాలు, పిక్షన్, వర్ణనలు, అలంకారాలు, ఛందస్సు, ఉపమానాలు, పద్ధతులు, ఆచారాలు కవిత్వంలోనీ, జీవితంలోనీ ఇంక మళ్ళీ లేవకుండా వాటి నడ్డి విరక్కొట్టాడు శ్రీశ్రీ.

"ధ్వంసం చేసి రోడ్లు వేశాడు –"

"పదండి ముందుకు పదండి తోసుకు –" అంటున్నాడు.

తాము వేటిని ఎదిరించలేక ప్రతిదినమూ లొంగిపోతున్నారో, ఆ నిరంకుశాధికారుల నెత్తిమీద నాలుగు దెబ్బలు కొట్టాలని యువకులు చెంపమీద చూపే అభిమానం చాలదు శ్రీ శ్రీ కి. తామూ యింకో నాలుగు దెబ్బలు కొట్టగల శక్తిని తెచ్చుకోమంటున్నాడు మనుష్యుల్ని.

శ్రీ శ్రీ ధ్వంసం చేసిన పాత ఛందస్సుల్లోంచి పాత మూలుగులూ, *serenadings* మూర్ఛలూ, వేదాంతాలూ, మత్తులూ పోయి – దేశాలకి ఉత్సాహాలకి కదిలిపోయే యువక సైన్యాలకి, నూతన యుగ నిర్మాతలకి *background music* కింద *marching band* కింద, కొత్తరక్తాన్ని కదను తొక్కించే సంగీతం వినపట్టంలేదా, శ్రీ శ్రీ గీతాల్లో: వినపడకపోతే –

"ఎముకలు క్రుళ్ళిన, వయస్సు మళ్ళిన సోమరులారా చావండి!"

ప్రపంచం ఎట్లా పోతేనేం? మీ కెందుకులెండి.

"అదృష్టవంతులు మీరు... వడ్డించిన విస్తరి మీ జీవితం."

ప్రభుత్వాలు, న్యాయస్థానాలు, రక్షకభట వర్గాలు, చెరసాలలు, ఉరికొయ్యలు, భావ కవిత్వం ఇవన్నీ మీ ప్రియమిత్రులు. యుద్ధాలనించి, ముష్టివాళ్ళనించి, విప్లవాలనించి, అనాథల నించి, అశాంతి నించి, సత్యాన్నించి మిమ్మల్ని కాపాడుతారు వీళ్ళు.

వీళ్ళందరి అధ్యక్షుడూ మీ దేవుడు. మీ డబ్బుకి దాసుడు. మీ నంగి పూజలకీ స్వార్థ ప్రార్థనలకీ వశ్యుడు. దొంగభక్త పరాధీనుడు.

ఇన్ని బాంబులు కురుస్తున్నా, ఇన్ని మర ఫిరంగులు మోగుతున్నా, ఇన్ని చెరసాలలు నిండుతున్నా, ఇన్ని విప్లవాలు జరుగుతున్నా ఇంకా విశదం కాదా మీకు – పాత పద్ధతులు, విశ్వాసాలు, ధర్మాలు అన్నీ ఓ మూల నుంచి కూలిపోతున్నాయని!, ఇంక లాభం లేదనీ మీ ఆటలు యింక సాగవని!

ఈ విధ్వంసం అనంతరం నవ ప్రపంచ నిర్మాణ కర్తల ఉత్సాహంతో కంఠం కలిపి పాడుతున్నాడు శ్రీ శ్రీ.

ఏ లోకంలో అన్యాయాలు, అధికారాలు, ఏడుపులు, క్షామాలు, యాచకా, క్షుద్ర కవిత్వాలు, శిక్షణలు, *scandals* లేనో ఆలోకాన్ని *dream* చేస్తున్నాడు యీ కవి.

మీ ఆనందంకన్న ఇతరుల క్షోభ సంతృప్తినిచ్చే మీకు, నరకమంటే అట్లాంటి లోకం.

శ్రీ శ్రీ ఎందుకు నచ్చుతాడు?

ఇంకా రాత్రి చీకట్లో, లోకం నిద్రలో భయంకర స్వప్నాలు కంటో, దీనంగా పలవరించే సమయాన ఉషాగమనాన్ని గుర్తించి స్వాగతమిచ్చే వైతాళికుడు శ్రీ శ్రీ.

దేవుడు, అధికారాలు, పాతర్లు, సౌఖ్యాలు, నీతులు, స్వర్గం, మర్యాదలు మూటకట్టుకుని కులికే మీకు అర్థంకాని బాధ, మరణం, దరిద్రం, అవిశ్వాసం, అశాంతి ఇవన్నీ అర్థంకాక గట్టిగా సృష్టినే ప్రశ్నిస్తున్న యువకుల లక్షకంఠాల్ని ఏకం చేసి పలుకుతున్నాడు శ్రీ శ్రీ.

మీ కెందుకు లెండి. పట్టుదిళ్ళలో తలలు దూర్చి, భాగ్యవంతుల పాలిటి ఈశ్వరుడిమీద స్తోత్రశ్లోకాలు చదువుతూ – "*All is well with the world*" అనుకుంటో నిద్రపొండి.

నిర్భాగ్యులం కొందరం మాకు –

"అన్నీ సమస్యలే, సందేహాలే."

"ఏవో, ఏవేవో, ఏవేవో, ఘోషలు వినబడుతున్నాయ్! గుండెలు అవిసిపోతున్నాయ్!"

మీకు కవిత్వం కావాలా?

అరుగో ఆ మూల పాతగోరీలకేసి మొహాలు తిప్పుకొని నగీషీలు చెక్కుతున్నారు – పాత పదాలకీ, ఊహలకీ చిత్రికలుపట్టి – ప్రేయసి మొల్లకన్నులమీద పద్యాలు అల్లుతున్నారు – రామాయణాలూ, శర్మిష్ఠలూ, వృద్ధ మునులు వ్రాసి అర్పిస్తున్నారు, "భారతి"కి నైవేద్యంగా.

వాళ్ళలో చేరండి. వాళ్ళ ధైర్యవచనాలను విని మళ్ళీ నిద్రపొండి.

"రాబందుల రెక్కల చప్పుడు పయోధర ప్రపంచ ఘోషం. ఝంఝానిల షడ్జధ్వానం" విని తట్టుకోగల చావ వుంటే ఈ పుస్తకం తెరవండి.

బెజవాడ,
17–7–40

చెలం

మహాప్రస్థానం

అంకితం

(కొండెపూడి జనార్దనరావు గారికి)

తల వంచుకుని వెళ్ళిపోయావురా, నేస్తం!
నెలవంకలా నవ్వుతున్నావనీ...

తల పండిన వేళ కూడా సాగనీ తోడిగా,
పది వేదన పలుకు పలుకు కాగా,
అటు చూస్తే, ఇటు చూస్తే ఎవరూ
చిరునవ్వు, చెలిమి మా ఇద్దరి-
మధురిమ తనం, కటువు తనం నీ
సుకుమారపు స్నేహమాధుర్యాన్ని గంగం చేస్తే,
అటు పోతే, ఇటు పోతే ఎంతో
ఆనందాల, ఆలింగనాల ప్రాణి,
ఒక్క క్షణం కాని వేడుకోలాడని, మాడుకోలాడని
వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తూ వెళ్ళిపోయావురా, నేస్తం!
తల వంచుకుని వెళ్ళిపోయావురా, నేస్తం!

కాలగర్భంలో కలసిపోయేటి నీ
స్మృతి చిహ్నం ఇక ఏది నాకు
తల వంచుకునే వెళ్ళిపోయావురా, నేస్తం!
పలకరింపులనే పక్షి వలె వేస్తూ...

అదిగదిగదిగో తొలి సంధ్యానే
ఆనాడే నాకు స్వప్న ప్రపంచం,
తొంగి చూస్తున్న కదిలే గలానే
నంద తారల మెరుపుల మధ్య తొలిసారిగ
అంత భావంత రంగు సోమసుధాసవం
దిన్ని విరుచుకుంటూ చిల్లుకొన్నాను, నేస్తం!
ఎంత అన్వేషణం చేశాను, నేస్తం!
ఎన్ని ఆశలు నీ కోసం పెట్టుకుని,
ఎన్ని కలలు నీ కళ్ళల్లో తెరచి చూశాను.
అన్నీ ఇన్నీ చేశాను, నేస్తం!
ఎంత పాటలుగా చేరావన్నా, నేస్తం!

వరంప్రదంలా మనం పొందాం
నిన్నగాక మొన్న మాట్లాడుకున్నట్టుంది!
రాత్రి నాకే నవ్వు పోయిన్న పరిస్థితులు
కలకలలాడించిన నీ నవ్వు
కనుల కాంచిన కరిగి పోయిందా ఇంతట్లోనే
ఏదో చెప్పాలని మొదలెట్టిన మనం
"కథలని" సంచలన చేస్తున్న చరణం

జ్ఞాపకం ఉందా?
చిన్నప్పుడు సముద్ర తీరాలవెంట
ఎన్ని పిచుక గూళ్ళనూ కట్టించే?
సాగి వస్తోన్న సముద్ర కెరటాలా ఆవిరాయే,
ఆకలీ, నిద్రా లేక;
ఎక్కడ ఉన్నామో, ఎక్కడికి పోవాలో తెలియని
ఆవేశంతో,
మొక్కలుగా అరణ్యాలను తెగ్గొట్టి
ఎక్కడికో పోతున్న మనమిద్ద
తొక్కిపట్టి నిలబెట్టిన కాలం
ఎన్నెన్ని వసంతాల వృత్తాన్నలు మూయించింది,
ఎన్నెన్ని వర్షరాత్రి పొద్దులను కప్పించింది,
కలలను పోగులనూ, గాయాలనూ కప్పి,
నవ్వించినా, ఏడిపించినా మనమిద్ద!
మనసు నిన్ను చిత్రాలు గీయాలనిపించి,
రోజుకొక తీర్పులను కాలం తీర్పులుగా చెప్పి,
మనోక్షేత్రం గుండె కోవెలలలో,
గుండెలలో కన్నీళ్ళ ప్రవాహం చేసి,
మా తాతల ప్రేమగాథల వన్నెలు

[illegible]
తలచుకున్నప్పుడల్లా
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] నేస్తం! [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ఎవరి కనులలో నీళ్ళు!
ఎవరి [illegible]!
ఎవరిది ఈనాడు, నేస్తం!

ఏ దరుల పోయావో నేస్తం నువ్వు?
ఎవ్వరూ నిన్ను స్మరించనివారు లేరే!
ఎవరికి కావాలి, నేస్తం! నువ్వు
తాలిపం ఆగక ఒక మాటైనా విని ఉంటే,
కనబడని లోకాన నిన్ను కలుపుకొస్తే?
అందనిదెక్క నిన్ను సంప్రీతిస్తే, నిముషం తృప్తే!
ఎవరికి కావాలి నా నేస్తం?
ఏ దరుల పోయావో నేం నువ్వు?
మా బరువ తగ్గగా మా బరువు!
మా బరువు మీద తగిలించుకున్నాం!
మా కాళ్ళకు రెక్కలు మొలిచాయి,
మా నెత్తిన తామర్ల వాన!
మమ్మల్ని నువ్వు మరిచిపోలేవు!

లేదు, నేస్తం! లేదు...
నా హృదయం మమ్మల్ని వదలలేదు!
నిరుపేదల కన్నీటి జలాంతరం
నా వల్లనే నేర్చుకుంటున్నాను!
ప్రతి కాలం చుక్కల బలం మాకు తెలుసు,

ప్రయాణం వేసినవే అయినప్పటికీ!
నీ సాహసం ఒక ఢంకారావం!
నీ జీవితమే ఒరవడి!
నిన్ను వదలిన తోరణం
నేడు అంతటా కానక వచ్చును.

కావున మా నిరాశామహామమతల
శకునం శంఖం పూరిస్తున్నాను!
ఇక్కడ నిలబడి నిన్ను
ఇలాగ ఆహ్వానం చేస్తున్నాను!
అంకుశాల బాణశాస్త్రం!
ఆవేశంబు నాకా!
ఇలా బాట నీ కోసం
ఇదే నా మహాప్రస్థానం!

—1938

— • —

మహాప్రస్థానం

మరో ప్రపంచం,
మరో ప్రపంచం,
మరో ప్రపంచం పిలిచింది!
పదండి ముందుకు,
పదండి త్రోసుకు!
పోదాం, పోదాం పైపైకి!

కదం త్రొక్కుతూ,
పదం పాడుతూ,
హృదంతరాళం గర్జిస్తూ—
పదండి పోదాం,
వినబడలేదా
మరో ప్రపంచపు జలపాతం?

దారి పొడుగునా గుండె నెత్తురులు
తర్పణ చేస్తూ పదండి ముందుకు!
బాటలు నడచీ,
పేటలు కడచీ,
కోటలన్నిటిని దాటండి!

నదీ నదాలూ,
అడవులు, కొండలు,
ఎడారులా మనకడ్డంకి?

పదండి ముందుకు!
పదండి త్రోసుకు!
పోదాం, పోదాం, పైపైకి!
ఎముకలు కుళ్ళిన,
వయస్సు మళ్ళిన
సోమరులారా! చావండి!
నెత్తురు మండే,
శక్తులు నిండే
సైనికులారా! రారండి!
"హరోం హరోం హర!
హర! హర! హర! హర!
హరోం హరా" అని కదలండి!
మరో ప్రపంచం,
మహా ప్రపంచం
ధరిత్రి నిండా నిండింది!

పదండి ముందుకు!
పదండి త్రోసుకు!
ప్రభంజనంవలె హోరెత్తండీ!
భావవేగమున ప్రసరించండీ!
వర్షుకాభ్రముల ప్రళయఘోషవలె
పెళపెళ పెళపెళ విరుచుకుపడండి!
పదండి,
పదండి,
పదండి ముందుకు!
కనబడలేదా మరో ప్రపంచపు
కణకణ మండే త్రేతాగ్ని?

ఎగిరి, ఎగిరి, ఎగిరి పడుతున్నవి
ఎనభై లక్షల మేరువులు!
తిరిగి, తిరిగి, తిరిగి సముద్రాల్
జలప్రళయ నాట్యం చేస్తున్నవి!
సలసల క్రాగే చమురా? కాదిది
ఉష్ణరక్త కాసారం!
శివసముద్రమూ,

నయాగరా వలె
ఉరకండీ! ఉరకండీ ముందుకు!
పదండి ముందుకు!
పదండి త్రోసుకు!
మరో ప్రపంచపు కంచు నగారా
విరామ మెరుగక మ్రోగింది!

త్రాచుల వలెనూ,
రేచుల వలెనూ,
ధనంజయునిలా సాగండి!
కనబడలేదా మరో ప్రపంచపు
అగ్నికిరీటపు ధగధగలు,
ఎర్రబావుటా నిగనిగలు,
హోమజ్వాలల భుగభుగలు?

— o —

12-4-1934

జయభేరి

నేను సైతం
ప్రపంచాగ్నికి
సమిధ నొక్కటి ఆహుతిచ్చాను!

నేను సైతం
విశ్వవృష్టికి
అశ్రు వొక్కటి ధారపోశాను!

నేను సైతం
భువనఘోషకు
వెర్రిగొంతుక విచ్చి మోశాను!

× ×

ఎండకాలం మండినప్పుడు
గబ్బిలం వలె
క్రాగిపోలేదా?

వానకాలం ముసిరి రాగా
నిలువు నిలువున
నీరు కాలేదా?

శీతకాలం కోతపెట్టిన
కొరడా దెబ్బ,
ఆకు రేగా తెక్క రేగానా!

× ×

నే నాకున్న
నువ్వు తోడైతే-
చంద్ర కాంతులు, నూతన పుష్పాలు, పులకింతల
హేలా విలాసం
ఝల్లున వస్తాయి!

నింగి నుండి జారిన మంచు
రంగు రంగుల పువ్వుల్లో
గాలి, నెమలి ప్రకృతి అంతా
పాట పాడాయి!

పక్షుల్ని పలికే పాటలు,
నిశ్శబ్దంగా ఎదలో
మన ప్రపంచం ఇకనుండి ప్రకృతి స్వర్గం!
× ×

నే నొక్కణ్ణే ధాత్రి నిండా
నిండి పోయాను—
నా కుహూరుత శీకరాలే
లోక [illegible] ఝల్లు లాడే
ఆ మహోగ్రపు [illegible] విస్తాను!

× ×

నేను సైతం
ప్రపంచాబ్జపు
తెల్లరేకై పల్లవిస్తాను!

నేను సైతం
విశ్వవీణకు
తంత్రినై మూర్ఛనలు పోతాను!

నేను సైతం
భువనభవనపు
బావుటానై పైకి లేస్తాను!

— ० — 2-6-1933.

ఒక రాత్రి

గగనమంతా నిండి, పొగలాగు క్రమ్మి
బహుళ పంచమి జ్యోత్స్న
భయపెట్టు నన్ను

ఆకాశపుటెడారి నంచులను, అదుగో!
ఒక తేలు కొండెత్తి ఇసుకలో పాకేను!

గాలిలో తేలాడు నీరదశకలాలు
దెయ్యాల కన్నులవలె నన్ను చూచుచున్నాయి!

ఏ లోతు, ఏ లోతు నా గుండె సాగరము!
ఎంతెత్తు పర్వతము కదలని కాంక్ష!

ఆకాశపుటెడారిలో కాళ్ళు తెగిన
ఒంటరి ఒంటెలాగుంది జాబిల్లి!

విశ్వమంతా నిండి, వెల్లువై క్రమ్మి-
బహుళపంచమి జ్యోత్స్న భయపెట్టు నన్ను!

—o—

12-8-1933

గంటలు

పుష్పాలవలెను, పక్షులవలెను,
నక్షత్రాలవలెను, నిర్ఝరాలవలెను,
వనితలవంటివి, సముద్రతరంగాలా,
అద్భుతవేదంలా, అగ్నివంటిదా,
ప్రపంచమంతా ప్రతిధ్వనిస్తూ
గంటలు! గంటలు! గంటలు! గంటలు!
గంటలు! గంటలు!
గణగణ గణగణ గణగణ గంటలు!
గణగణ గణగణ
గంటలు! గంటలు!

వసంతసమయంగా, సరసానసమయంగా,
ఎద్దెలసమయాన, ఎల్లసమయాన,
సర్గుసమయంగా, జాతిజాతిగా,
అనంతకాలమున, అనాద్యసమయాన,
ఒకసారి ఆవైపు, ఒకసారి ఈవైపు
గంటలు! గంటలు!
గంటలు! గంటలు!

సింగముల వాహనా, సివంగి వాహనా,
శ్రీరంగి వాహనా, సారంగి వాహనా,
హంసముల వాహనా, సర్పముల వాహనా,
గ్రామాల మలుపుల్లో, ఇరుగాల మలుపుల్లో,
పంటల పొలాల్లో, తోటల పొలాల్లో
నానానాగ కాకా
కాకా నానా నానా
గంగమ్మ! గంగమ్మ!
గంగమ్మ! గంగమ్మ!

కొల్లగాదలు, కోటానుకోట్లు,
తోటల్లో పల్లెల్లో, తోలంగ్య కథలు,
నెలవుని పండగలు, పబ్బాలు, సంబరాలు,
పాటలు ఉత్సవాలు ప్రతి గ్రామములలో,
నాట్యకళలలో, నాట్యకళలలో
గంగమ్మ! గంగమ్మ!
గంగమ్మ! గంగమ్మ!

ఉత్తర మంటూ, దక్షిణ మంటూ,
ఉదయాస్తమయ మంటూ, ప్రళయ మంటూ,
వెన్నెల లనకా, చీకటి లనకా,
మంచు బిందులు, జడిలు, పడిలు,
ఎప్పుడూ, ఇప్పుడూ, అప్పుడూ మ్రోగెడు
గంటలు! గంటలు! గంటలు! గంటలు!
గంటలు! గంటలు! గంటలు! గంటలు!
గణ గణ గణగణ గంటలు! గంటలు!
గణగణ గంటలు!
గంటలు! గంటలు!

(E.A. Poe వ్రాసిన The Bells కనుసరణము)

— o — 18.2.1934

ఆకాశ దీపం 18

గదిలో ఎవరూ లేరు.
గది నిండా నిశ్శబ్దం.
సాయంత్రం అవుతున్నది.
గదిలోపల ఒకమూలనుంచి [illegible].
సుగంధ పరిమళాల కెరటాలు
కనుచూపులకందని దూరాలకి
మాయమైన మాపులవంతెన
మాయమైన గది.
గదిలోపలి నిశ్శబ్దపు అలలు.
దూరాన ఎంత దూరాన
వీణల ఒక మీటు
మధుర మాధుర్యాల వెల్లువగా వచ్చి
గదిని తలపోతల నెరవేరింపులతో నింపుతున్నది.

ఒక మధుర స్వప్నం వచ్చి
కనురెప్పలు తడుతున్నది
ఆ గదిలోని ఆ తలపులు.
అనంతం ఈ గదిలో
మానవత్వ మాధుర్యం నిండి ఉన్నది.

ప్రియతముల పనులకు ప్రాపుగను
పలు దిక్కుల మాస్తున్నది.
యాకిలి నానుల
సింహాసనాల నిలు మున్నది.
కత్తి గంటలు మాటక
నెత్తురి ఆముప్పుగానున్నది.
ప్రియతముల నిజం
పలు దిక్కుల మాస్తున్నది ఆదర్శం.

ఒక తొంగి చూపుగా ఆదర్శం
ఆకాశ పొరలను ఛేదించింది.
నా జాలి చేతుల పోషించింది.
(సౌకమా నాకూ చెప్పవు సౌకర్యాలు)
ఆకాశపు అడవుల మధ్య పాడింది.
ఒక్కే తెలిసింది తెలుసం, ఆదర్శం.
ఆకాశపు అద్భుతగానాలు వినిపించింది.
ఆదర్శం ఇల తెలిసింది.
పాపం మాయని తెలిసింది.

— • —   7.3.1934

ఋక్కులు

కుక్కపిల్లా, అగ్గిపుల్లా, సబ్బుబిళ్ళా –
హీనంగా చూడకు దేన్నీ!
కవితామయమేనోయ్ అన్నీ!

రొట్టెముక్కా, అరటితొక్కా, బల్లచెక్కా –
నీ వేపే చూస్తూ ఉంటాయ్!
తమ లోతు కనుక్కోమంటాయ్!

తలుపుగొళ్ళెం, హారతిపళ్ళెం, గుర్రపుకళ్ళెం –
కాదేదీ కవిత కనర్హం!
ఔనౌను శిల్పమనర్ఘం!

ఉండాలోయ్ కవితావేశం!
కానీవోయ్ రస నిర్దేశం!
దొరకదటోయ్ శోభాలేశం?
కళ్ళంటూ ఉంటే చూసీ,
వాక్కుంటే వ్రాసీ!
ప్రపంచమొక పద్మవ్యూహం!
కవిత్వమొక తీరని దాహం!

—०—

14. 4. 1934.

అవతారం

యమునని మనీషపు బాధా పూంచాల
మబ్బు పాటున
చెక్కు చెదరాయి!

నరక బాధప్పు జాలిల మబ్బుల
గాలి సు త్రెంచను
ఉరితి పడ్డాయి!

ఉదయ సూర్యుని సప్తాశ్వములు
సురగా ఇత్తి
పరుగా పెట్టాయి!

కనక కశ్యపు రంగ సింహం
చూపుల కత్తి
అవ్వ తింటంది!

ఇంద్ర దేవుని మరపు దేశపు
పొంకరి సూత్రం
గనాలే చెరించి!

సంధ్యాకేళుల రంగే వేస్తూ,
సంగతులను
కదిలి గెంతేరు!

అది సాకార వేద వేద్నల
ఘుఘుఠిస్తూ,
కార సాహలో!

ప్రకల వత్తి
ప్రణవి నాస్వలు
కొత్త సృష్టిని స్వప్నించింహాలు!

— ౦ —

14.4.1934.

బాటసారి

కూటి కోసం, కూలి కోసం,
పట్టణంలో బ్రతుకుదామని-
తల్లి మాటలు చెవిని పెట్టక
బయలుదేరిన బాటసారికి,
మూడు రోజులు ఒక్కతీరుగ
నడుస్తున్నా దిక్కు తెలియక-
నట్టనడి సముద్రపు నావ రీతిగ
సంచరిస్తూ, సంచలిస్తూ,
దిగులు పడుతూ, దీనుడౌతూ
తిరుగుతుంటే-
చండచండం, తీవ్ర తీవ్రం
జ్వరం కాస్తే,
భయం వేస్తే,
ప్రలాపిస్తే-
మబ్బు పట్టి, గాలి కొట్టి,
వాన వస్తే, వరద వస్తే,
చిమ్మ చీకటి క్రమ్ముకొస్తే
దారి తప్పిన బాటసారికి
ఎంత కష్టం!

కన్నీళ్ళ వానలో నిలిచి పోయి
చెక్కిళ్ళన్నీ తడిసి ముద్దై
చెదిరిపోతున్నా...?

ఎంత నిష్ఠురంగా నన్ను
వెలిగించి కాంతి వెళ్ళగా,
నా సూర్యుల గ్రుడ్డి నవ్వే
శూన్యతను బంధించగా,
రాత్రి, సన్నని దారి చూపక
నాలో పొడి గుండె బాధగా,
తల్లి ఇచ్చే పెద్ద ప్రాణం
చెల్లెలి ఆశల గొంతు కోయగా,
పెద్ద సొంత చిన్ని చిరునవ్వు
తమ బతుకుల, కలల కలలు -
తల్లికి!
చెల్లెళ్ళకి,
చిన్నారి వాడి కోసం
ఎంత కష్టం!

అకట ప్రయాణమున కవి హృదయా!
శ్రుతి లోకపు లాగిన గూడాలు
ఘూర్ణిత శంఖాలు;
నాన పెట్టిన సముద్రాల ఒక
తెలుపు మెరిసింది;
నీలి ఆకాశాన తెరలు తొలగ్గా
కాంతి కాసింది;
విరిసిన సముద్రపు నురుగు వంటి
నీలి ఆకాశపు తెల్ల బింబాలు;
మాయ చేసి కన్నె చరణాల
తళుకు వాణాల్ని ఆలకించండి!
ఏ దేవుని పక్షిరెక్కలు
పాల కడలి కెరటాల తరంగం!

— శ్రీ — 18-5-1934

ఆశాదూతలు

స్వర్గాలు కరిగించి, స్వప్నాలు పలికించి,
రచించారు రక్తాలు, రాజ్యాలు కదిలి-
ఒకటే మాటిప్పుడు నిక్కమని!
మోహాలు పండించి, ద్రోహాలు మండించి,
కొలిమి నిప్పులు కుమ్మి, విలయాలు మాన్పి-
ఒకటే దక్షిణ దిక్కు!
ప్రాకారముల దాటి, ఆకాశముల మీటి,
లోకాల ఘూకాల బాకాల గానించి,
ఒకటే దీవెన!

సింహాల జ్యోత్స్నలు, సంగార సమరాలు,
సాంద్ర బంధన బద్ధ సవరించు ఒకటే
పరమపదమే!

మానవ సౌఖ్య సామ్రాజ్య దూతలు, కవు-
లు ప్రవక్తలు గాయకులై, తరగలై, తాపసులై
పవిత్రులు, సంయమను పాదగులై సాగిరి!

1-6-1934

భూతాల్ని, యజ్ఞోపవీతాల్ని,
వైప్లవ్యగీతాల్ని నేను!
స్మరిస్తే పద్యం,
అరిస్తే వాద్యం,
అనలవేదిక ముందు అస్రనైవేద్యం!

లోకాలు, భవభూతి శ్లోకాలు,
పరమేష్ఠి జూకాలు నా మహోద్రేకాలు!
నా ఊహ చాంపేయమాల!
రసరాట్ప్రియశాల!
నా ఊళ కేదారగౌళ!

గిరులు, సాగరులు, కంకేళికా మంజరులు,
ఝరులు నా సోదరులు!
నేనొక దుర్గం!
నాదొక స్వర్గం!
అనర్గళం, అనితరసాధ్యం నా మార్గం!

1-6-1934

శైశవ గీతి 29

పాపం, పుణ్యం, ప్రపంచమార్గం-
కష్టం, సౌఖ్యం, శ్లేషార్థాలూ
ఏమీ ఎరుగని పూవుల్లారా!
అయిదారేడుల పాపల్లారా!

మెరుపు మెరిస్తే,
వాన కురిస్తే,
ఆకసమున హరివిల్లు విరిస్తే
అవి మీకే అని ఆనందించే
కూనల్లారా!

అచ్చటి ఇచ్చటి కథలను వింటూ
ఇచ్చ వచ్చినటు లెగురుచు ఆడే,
ఊయల లూగే ఎగురుచు తూగే
శిశువుల్లారా!
శిష్టుల్లారా!

గరిక పచ్చ మైదానాల్లోనా,
తామర పూవుల కోనేరులలో,

సంఘ వేదనల, వాస్తవ ద్వేషాల,
పంక్తి సంఘటన, పర్ణ శాలిక,
దేవ స్థానాల, కవి చైతన్యాల,
సాహిత్య ప్రియుల, పాలు ముగ్ధుల,
నక్షత్ర యాత్ర పక్షి యాత్ర
విశ్వ రూపాంతర ప్రవాహ స్వరూపం
పరమార్థము
ఓ విధి వైచిత్ర్యమా!

ఆహా! ఆహా సమస్త విశ్వం!
ఆహా ఆనంద హృదయ వికాసము!
ఆనందం మెరుపుల పరుగు
కళ్ళు చూస్తే విశ్వ ప్రపంచము!
మనుష్యుల తాకిడి నశించు గాలం
సంస్కారం తెలియని,
కలుషిత హృదయాల ఇళ్ల
కొత్త ప్రపంచం కనరాని,
నిత్యం, మలినం, దుఃఖం, విషం
నిండి ఉన్న సమాజం,

సర్వస్వ కానుకల నరమున్న మేధములు,
శిథిలాల నిరత శ్రీ సంపదములు,
పరివర్తించె నైసర్గికాలం
వసూలు తాళాల డాంకుల మూలకల
శ్రీకారాలు ఎవి ఆ సంధ్యల్లో!
సైరాళ్ళ వాన్ని ఎప్పుడు చూడా
ఇక వింటాం పలిసించు నింకై!
ఎప్పుడు చూడా సైరాళ్ళ వాగే
గాలుల వీలను, పూర్వుల పూలను!
నాకు కనంపని నానా భారత
అనేక వర్ణాల, అనంత ఆశయాల,
దిక్కు దిక్కులా దివ్యశోభయముల
ఆశల పిలిపి పోరాటమే! ఇది
ఆశల కూడా ఎదురుచూసే వారిని!

నా గళ నైవేద్య రాగ మంజుల
ప్రతిధ్వనుల వై,
తెలియని బాల్యపు వెలిసిన పటముల
భవ్యల కాగం,

[illegible]
కదలే గాలికి కొమ్మలు ఊగిస్తూ,
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
నను చూస్తుంటే నవ్వొస్తుందా?
[illegible]
[illegible]
ఇది నా లోకం, ఏమంటావు?

— o —   9-6-34

అవతలి గట్టు

— ఇవేమిటోయ్ వింత ధ్వనులూ?
— సంఘర్ష ఘోష[?]!

— ఇవేమిటోయ్ అగ్నిజ్వాలలు?
— తెరించ పోక[?]!

— అవేమిటోయ్ రంగుల నీడలు?
— పాపం, పుణ్యం!

— ఎవరికి తెలుసోయ్ నీ దారి[?]?
— అవతలి గట్టున!

—o— 16-6-34

సాహసి 34

ఎగిరించకు లోహవిహంగాలను!
కదిలించకు సుప్త భుజంగాలను!
ఉండనీ,
సుప్తిస్థ సమాధులంలో!
మనో నర్తితంలో!

అంతరాళ హృదంతర
ప్రాంతరాలనా నీ విహారం?
ముళ్లదారినా నీ సంచారం?

పలికించకు కళానవ్య మృదంగాలను!
తెరిపించకు శాంత తరంగాలను!
కన్యకలంలో దీపం చెప్పకు!
మంత్రనగరి సరిహద్దుల మెప్పకు!

—o— 9-7-34

కళారవి 35

పోనీ, పోనీ,
పోతే పోనీ!
సతుల్, సుతుల్, హితుల్ పోనీ!
పోతే పోనీ!

రానీ, రానీ,
వస్తే రానీ!
కష్టాల్, నష్టాల్,
కోపాల్, తాపాల్, శాపాల్ రానీ!
వస్తే రానీ!
తిట్లూ, రాట్లూ, పాట్లూ రానీ!
రానీ, రానీ!

కానీ, కానీ!
గానం, ధ్యానం!
హాసం, లాసం!
కానీ, కానీ!
కళారవీ! పవీ! కవీ!

— • —

11-7-34

భిక్షువర్షీయసి

దారిపక్క, చెట్టుక్రింద,
ఆరిన కుంపటి విధాన
కూర్చున్నది ముసిలిదొక్కతె
మూలుగుతూ, ముసురుతున్న
ఈగలతో వేగలేక.

ముగ్గుబుట్ట వంటి తలా,
ముడుతలు తేరిన దేహం,
కాంతిలేని గాజుకళ్ళు,
తనకన్నా శవం నయం.

పడిపోయెను పళ్ళూడి,
అడుక్కొనే శక్తి లేదు;
దానున్నది ఒక కాలం;
దిక్కులేని దీనురాలు.

ఏళ్ళు ముదిరి, కీళ్ళు కదలి,
చచ్చేంటే కాల్రె సగవి—
పర్రెనున్న బంగరాణి

పరిగెడని పసి కన్నులు.

“ఓ అవ్యక్త మహాశక్తీ
ఈ ప్రపంచం ఎవ్వరి”దని
ఎలుగెత్తి ప్రశ్నిస్తూ
వెళ్ళిపోయింది!

ఎవరికి వారిక్కడ [illegible]
ఏలా [illegible] [illegible]!
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]!

[illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible].
“నువ్వు నా సొంతం తా”నని
పరిచి [illegible] [illegible]!

—o— 13.8.1934

ఒక స్నేహంలా

ఒక స్నేహంలా
మనసున్నవాళ్ళ ఎదురైనప్పుడు
పలకరిస్తే
మమతల్ని
ఎదురుపడి పలకరించి,
స్నేహంలా
ఓదార్పుగా
మరువనని...
ఓటముల గెలుపుల
కలల తీరాలలో
విరిగిన మనసులలో
మనసుల నమ్మకాలలో
తనవారికి!
ఒక స్నేహంలా
పూర్ణిమ వెన్నెల చందమామ
నవ్వులతో
రంగుల పువ్వులలో
కలకలమనే కిలకిల పలుకులై

సార్థంగా
క్షితాభ్రంగా
కనుల వెనుక తలంపుల
కలిగించు,
మహర్షిత్వం
విడివడి మరొకగా—
వడివడి పరోక్షగా?
ఉత్కర్షంగా
సకల జగం
సర్వసగమనంగా...
తీర్చుకుని నిర్వాణం.
భక్తిగావుండే
సూందెల సాందరబలా
పైరాసను స్వర్గాల
హరామాలి చెలరేగ్తా
దుఃఖాల తర్కానాదం.

—o—

30-10-34

పరాజితులు

అలసిన కన్నులు కాంచేదేమిటి?
వారడిన స్వప్నం,
వాలగిన స్వర్గం!

విరిసిన గుండెల నడచే దేమిటి?
బిరబిర, నురనుర
బిరబ్బె నురుగే!

చిరిగిన తెరచాల చిరచే దెవ్వరు?
సుడిలో, సుడిలో,
సుళ్ళలో, సుళ్ళలో!

—౦—

27.1.35

ఆః!

నిప్పులు చిమ్ముకుంటూ
నింగికి నే నెగిరిపోతే,
నిబిడాశ్చర్యంతో వీరు—

నెత్తురు కక్కుకుంటూ
నేలకు నే రాలిపోతే,
నిర్దాక్షిణ్యంగా వీరే...

—•—   2-2-1935

ఉన్నాది

అలకలన్నీ అద్దుకొన్న,
బాలకలన్నీ ప్రోగుచేసిన,
వానికంఠంపై పలవరించిన
వెల్లమాలా! మల్లెమాలా!

[illegible] వెన్నెలలుగ,
[illegible],
[illegible]
[illegible]?

నీవు [illegible],
నీవు [illegible],
[illegible]
[illegible]!

వెల్లమాలా! మల్లెమాలా!
[illegible]
[illegible]
[illegible]।

వెఱ్ఱివాడా! పిచ్చివాడా!
ఏడుస్తావా? నవ్వుతావా?
ఇక్కడ సంధ్యల నీరు పిలిచిన
మరణాన్ని వలచావా?

ఇల్లు లేకున్న, ఒళ్లు తెలియున్న,
మన్యు నీకు నారదు కాదని?
వెఱ్ఱివాడా! పిచ్చివాడా!
నేను సంశయము.

— ౮ — 1935(?)

స్విన్‌బర్న్ కవికి

విషం క్రక్కే భుజంగాలూ,
కదం త్రొక్కే తురంగాలూ,
మదం పట్టిన మాతంగాలూ కవీ! నీ పాటల్?
వలపు విరుల వసంతాలూ,
చిలుపు సాగర తరంగాలూ,
అలఘు ఝంఝా మృదంగాలూ కవీ! నీ పాటల్?
పైశాచ కల్పనా సౌందర్యమూ,
ప్రాంత గీతుల మంజరీతులు,
మోహినీ గంధర్వగానం కవీ! నీ పాటల్!
విశ్రాంతుల ఇనాదలులు,
రెక్క విప్పిన ఊహాస్వప్న,
కలిమి కలుపు, కలుపు కలిమి కవీ! నీ పాటల్!
కవీ! నీ గళ గళ స్వర్గంగల
కళ్యాణ కాంతల కాంతాళ్ళలూ
కలుగి మేలుకొని! కదలి మేలుకొని!
పాడనా నాకై కదలి మేలుకొని!

1936(?)

అద్వైతం

ఆనందం అర్ణవమైతే,
అనురాగం అంబరమైతే—
అనురాగపు అంచులు చూస్తాం,
ఆనందపు లోతులు తీస్తాం.

నీ కంఠగ నిత్యగానంలా,
నా జీవన నిత్యగానంలా—
నీ కవితలో గీతాలు పలికీ,
నా కావ్యంలో భావాలు తెలిసీ—
నీ పిలుపున వేదాలు పూస్తే,
నా వలపున రాగాలు పూస్తే—
మరణానికి తెరదించేస్తాం,
స్వర్గానికి నిచ్చెన వేస్తాం.

కననానికి రాజివి నీవై,
వర్సానికి భానువు నేనై—
విశ్వంబున మనోహరతరం,
మనసులలోన స్వర్గానందం—

విశ్వామిత్రుడనై ప్రసరిస్తా,
విరించినయినై ప్రకాశిస్తా—
ప్రపంచకుసుమాల పరిమళిస్తాం,
వైవిధ్యములను పరిపాలిస్తాం.

వాసంత సమీరం నేనై,
హేమంత తుషారం నేనై—
నా ఎగిరిన జోక విహంగం,
నా పలికిన మధుర మృదంగం—
[illegible]
[illegible]—
వలయములై [illegible],
విలయములై [illegible]—
కాలాంతరాల కవితై నేస్తాం,
లోకాంతరాల [illegible] నేస్తాం.

నా [illegible] నేనై,
నా భావాల [illegible] నేనై—

నీ కంఠగాన విస్ఫారాంబరం,
నా జీవన నిర్వాణాంబరం—
ఆనందం విరిసిన పువ్వై,
విషాదం చింపిన పువ్వై—
ప్రేంపలుకుల పంచుకుందాం,
దైవీకపలుకుల పంతాలద్దాం.
(A. C. Swinburne రచనలలోన్,
ముచ్చటంగా A Match అనే గీతంలా
చూసిన మాత్రానికి కృతజ్ఞతగా)

—∘—

1936(?)

వాడు

అంతరంగం తెరచి చూసిన మా
బంధమైన వస్తు సముదాయం అంతా
ఎక్కడో ఒక్కచో ఎత్తు
ఎవ్వరు పాలపోం గుండె బూచి,
“అన్యాయం, అన్యాయం!” అనుకుంటే—
“ఇది భగవంతుని మాకర్మం” అంటాడు.

పాపం పాలిపోయి పాపం గలిపేదాని
ఎద్దుల్లాగ పనిచేసే మనుష్యుల
మొద్దుల్ని, మొరటువాళ్ళ చేసి
మద్దెల కూడా మాలం పెట్టాడు.
“పూర్వం ఇది, కాలమా” అంటే—
“అహరం! అదిరిపోయింది” అంటాడు.

ప్రతిభావంతం తప్పే పోటు,
పనిమనిషి వేళకు తిండకు పట్టే—
“ఏమిటి, కన్నుల్లో నీరు,
పోతనాటి ఆకలి యాతనం” అంటే—
నిలువునా, గాలికి పెళ్ళి
“వెక్కిరింత వెర్రివాళ్ళ మనం” అంటాడు.

—o—

1937(?)

అభ్యుదయం 50

ఏవో, ఏవేవో, ఏవేవో
ఘోషలు వినబడుతున్నాయ్!
గుండెలు అవిసిపోతున్నాయ్!

ఎవరో, ఎవరెవరో, ఎవరెవరో
తలుపులు బాదుతు
నగ్నంగా నర్తిస్తున్నారు! భైరవ
భగ్నంగా నర్తిస్తున్నారు!

అదిగో, అదిగదిగో, అదిగదిగో
ఇంకిన, తెగిపోయిన, సరసింహన
క్రొన్నెత్తురు! విరంజనలు! అరుణ నవోద్ఘాటము!

నేడే, ఈనాడే, ఈనాడే —
జగమంతా బలివితర్దీ!
నరజాతి పరివర్తన!
నవజీవన శుభసమయం!
అభ్యుదయం!

— o — 2-4-1937

అదృష్టవంతులు వీరు.
వెలుగును ప్రేమిస్తారు.
చీకటిని ద్వేషిస్తారు.
మంచితో చెడ్డతో నిండిన
సంసారాన్ని వదలరు.
మంచి నడవడికన్
సంపాదించాలి అంటారు.
ఇతరులకి సోభించాలి.
భయంకర నిర్జన అంధకారం.
నిత్య నిరీక్షణ మాది.
మంచి నడవడి,
మర్యాద, మన్నింపు సహనం,
సరదా, నాగరికం, అసలు దృక్పథం
నిత్య నిరీక్షణల మాది.
మా కళ్ళు మావైన సంతోషాలు!
తెచ్చి పెట్టే స్వప్నసుందరాలు.
తెచ్చి కదిలి పాడం చూపే గాఢం.
తెచ్చి సందర్భ దానికి
నాయకులు, రక్తం చిందే వక్తలు,

వెరపాలు, ఉరవాలాడన్నాయి.
కేవల వాకాదక పేదలు.

× × ×

ఉప్పొంగన్నులం మేము.
సరిహద్దుల చెరిపిన
సంద్రాలము మా సంసారం.
అన్నీ సమస్యలే, సంఘర్షణలే మాకు.
పెనుగులాడిన పోరాట్లే,
వైఫల్యాలన అనుభవాల మాత్రం.
మా బంధాలలను ఒక సముద్రం,
మాకు ప్రశ్నలలోన ఒక ప్రయాణం!
కష్టాలూ, సుఖాలూ
అలలలాగా మాకు.
మా కంట మేమే సంద్రాలం.
ఏ ప్రక్కనైనా చిక్కని లోతులం.
ప్రతి నిప్పు సముద్ర సంచలనం
ఆకాశం మాకు.

మా వృత్తి సముద్ర యానం.

అవస్థాంతరగతం.
సంధ్యాజ్యోత్స్నలు, సంశీతహాస్యులు.
ప్రవృత్తి, ప్రవృత్తి.
ఉపాయాల సంప్రాప్తి పరవళ్ళు.
మాకు కాలేల వేళ్ళు.
కాలాలను పరిలవాళ్ళు మేలు మాసైన.

ఒల జలి మా జోలపటం.
ఆంకాలవన మా హైపరి.
అరుగు వాకిలి మా వేదాంతం.

మబ్బు, గాబ్బు, ఉపాంతరాత్మల్లో
మంచు దారి మారి

ఇన్ని లేవు మాటల మాకు.
ఇంకా వెనక్కి తిరిగి సంక్రాంతి రంగుల
మరల మాంచలు.

సంచారి తిరుగాంతయు.

ప్రపంచం నాదెంత నష్టం.

వ్యక్తిగా నష్టపోయాను.
ప్రపంచం లక్ష్యాన్ని సంపాదించింది.

అశ్రుతప్తములైన
బాష్పములు ఒక్కొక్కటి నా
నా బాధ నష్టం.

అశ్రుతప్తమైన సంపూర్ణంగా
సమస్త నా ఆశలు
లో బాధ లాభాలు.

—o— 25-4-1937

మిథ్యావాది

మోసం చేశావా? ఎంతా
మిత్రం చేశావా?
నా మనస్సు నెరవేరింది!
ఏమం చేస్తావు?
మోసం చేస్తావా? ఎవరం
మిత్రం చేస్తావా?

కనబడిందా కనబడదా
వినబడిందా వినబడదా
జగతి మరుపు, స్వర్గం, వి
స్వప్నం, ఇది
మోసం! మోసం!
మోసం చేస్తావా? ఎంతా
మిత్రం చేస్తావా?

జీవితాంతం నాయుడు నాన్న నాడు
మోసం చేశావా? వాడెవరు
ఏమం చేస్తావు?

మనసు లోపల మనసే చెప్పు
మోసం చేస్తావా? నాన్నా
ఏమం చేస్తావు?

మరచిరంగా, విఫలమానవుడు
మారుతుంటావా? ఏం,
ఏమంటావు?

తొలివాప్పు ముసలి బికులు,
మూడి వాని గుండె చెరువు,
అప్పుగాని కలుపు కరువు
మారుతుందా?

ఉపాసనలా, ధ్యానం సం,
తిరిగి రావు, సంగ్రామం,
సంసారం, సంచారం
మారుతుందా? ఏమీ
ఏమంటావు?

జగతి మరపు, స్వప్నం, నీ
స్మృత్యం, గతి
మానవా! మానవా! మానవా! మానవా!
మానవా! మానవా!
మారుతుందా? ఔనా
ఏ క్షణం తెలుసా?

— ౦ —   1937

ప్రతిజ్ఞ

పొలాల నన్నీ,
హలాల దున్నీ,
ఇలాతలంలో హేమం పిండగ —
జగానికంతా సౌఖ్యం నిండగ —
విరామమెరుగక పరిశ్రమించే,
బలం ధరిత్రికి బలి కావించే
కర్షక వీరుల కాయం నిండా
కాలువకట్టే ఘర్మజలానికి,
ఘర్మజలానికి,
ధర్మజలానికి,
ఘర్మజలానికి ఖరీదులేదోయ్!

నరాల బిగువూ,
కరాల సత్తువ
వరాల వర్షం కురిపించాలని,
ప్రపంచభాగ్యం వర్ధిల్లాలని —
గనిలో, వనిలో, కార్ఖానాలో
పరిక్లమిస్తూ,
పరిప్లవిస్తూ,

ధనిక స్వాములకి దాస్యం చేసే,
యంత్రభూతముల కోరలు తోమే
కార్మిక వీరుల కన్నుల నిండా
కణకణ మండే,
గలగల తొణకే
విలాపాగ్నులకు, విషాదాశ్రులకు
ఖరీదు కట్టే షరాబు లేడోయ్!

నిరపరాధులై దురదృష్టంచే
చెరసాలలలో చిక్కే వాళ్ళూ—
ఉన్మాదావేశుల పరిష్వంగనలో
కాన తెల్లారంలో కనలే వాళ్ళూ—
కష్టం చాలక కడుపు మంటతో
తెగించి దొంగలు కట్టే వాళ్ళూ—
శ్రమ నిష్ఫలమై, జని నిష్ఫలమై
నూతిని గోతిని వెదకే వాళ్ళూ—
అనేకులింకా అభాగ్యులంతా,
అనాథులంతా,
అశాంతులంతా

దీర్ఘ సుషుప్తుల, ఛిద్ర స్వప్నాల
విస్ఫుట సంధ్యల విడిచిపెట్టు, రావోయ్!

కాల్పనిక లోకపు ఉన్నత శిఖరాల,
శాశ్వత ఆకలి, శాశ్వత వేదన,
దారిద్ర్యాలూ, దౌర్జన్యాలూ
పరిస్ఫురించే, సహస్ఫురించే
బాధలు చూస్తూ, వేదన చూస్తూ—
నాలో కదిలే నన్ను కలవరం
ప్రాకృత లోకపు కష్టాలని,
నూతన లోకపు సౌభాగ్యాలని
సమర్పిస్తాను, సమర్పిస్తా—
శ్రుతులక్షాలలు, శ్రుతాలాలలు
నిత్యత పొంగన సౌందర్యాలని
సమానస్నేహం తేనె తేదని
తప్పటడుగులు, తప్పటి అడుగులు
విశ్వసంగీతం వినిపిస్తూ,
సర్వ మానవజాతిని సంధానిస్తూ.
సర్వ మానవ హృదయాల సందర్శిస్తూ—

స్వర్గాల జీవిత యాత్రా స్వప్నం
ఏనాటికో నిత్య జనించు పోరాటం
భావి వేదనలు జీవనాదములు
జగత్తు కంపిస్తే పడి విన్నానోయ్!

పచ్చని తాటాకూ, పచ్చని పత్రం,
భూలోక స్వర్గం, సాహిత్య స్వర్గం,
తరతర కష్టం స్పష్టంగా చెప్పే
గాథలు, కంపం, శంకరం, నాగరం,
సహస్ర వృక్షాల సమస్త భావాలూ–
నా వినిపించే,
నా విరచించే,
నా వినిపించే నవీన గీతికి,
నా విరచించే నవీన రీతికి

భావం!
భాగ్యం!
ప్రాణం!
ప్రణవం!

—౦—

7.5.1937

చేదు పాట

జోరు నిజం, జోరు నిజం,
జోరు నిజం నీ కన్నీళ్ళు!
నీ కన్నీళ్ళు, నీ కన్నీళ్ళు,
నీ కన్నీళ్ళు నిజం, నిజం!

వేద సత్యం, వేద సత్యం,
వేద సత్యం జగత్తులో!
ప్రసూన వృక్షా! పలాస వృక్షా!
కవిత వృక్షా! వృక్షా, వృక్షా!

మనసంతా బాధామయం,
గానమయం, ప్రాణమయం!
వినరా దగా, మంచి దగా,
మరి చెడుకుల దగా, దగా!

మనసే ఒక ప్రమాదమా?
నవ్వుల నవ్వే, నవ్వుల నవ్వే!
మనసొక ఒక ప్రమాదమా?
సంకెలలు సంకెల నవ్వే!

నిజం సుమా, నిజం సుమా,
నీ నవ్వే [illegible] సుమా!
ప్రయాణ [illegible] పక్వ [illegible],
కనిక [illegible] సుమా!

కల సుఖం, కల రసం,
కల విశ్వం, నిశ్చలం!
నిశ్చలం కల విశ్వం,
కల విశ్వం, కల విశ్వం!

నా నిజం, నా సుమా,
నా నిజం నీ నవ్వే!
నీ నవ్వే, నా నవ్వే,
నవ్వే నిజః, నిజం!

— ౦ — — 14-5-1937

కవితా! ఓ కవితా!
నా యువకాశల నవపేశల సుమగీతావరణంలో
నిను నేనొక సుముహూర్తంలో,
అతి సుందర సుస్వప్నంలో
దూరంగా వినువీథుల్లో విహరించే
అందని అందాలవిగా
భావించిన రోజులలో,
నాకై [illegible] ఒక తపస్విలా
వెదుకాడే నిశీథంలో నిశ్శబ్దంలోన,
మది నే భావన [illegible]
మంచు మబ్బుల సంజలలో
నీ రూపం కనరానందున,
నా గుసగుసలు, ముచ్చటలు, పాటలు
ఒక్కటైనై [illegible] రోజులవేవా?

నీ తలపుల్లోనూ,
[illegible],
నిశ్చల సమాధులూ,
[illegible] నా

మరొక్కప్పుడు

ఏవో హేమంతాలు, శిశిరాలు, వసంతాల పూలవానలు,
నే నేవో అల్లిబిల్లి స్వప్నమంటి
గాలి ఊహల రంగుల వానల్ని,
నా కోసం ఏవో నక్షత్రాలు
ప్రాణ స్పందన తాండవాలు,
నాకై నే నేసిన ఏవో స్వప్నాలు,
ఏవో మలుపులు పెనవేసిన ప్రశ్నల
ప్రశ్నల రసాస్వాదాలు;
నడిరేయి మౌనానికి మాటలల్లుతూ,
మిణుకుమంటూ,
ప్రభాత భూపాల ప్రభంజనం
గగనగంగా పాలింటన
నడిసంద్రపు తెరమాటుల్లో తేలాడిన
సంధ్యారాగం, గుండె స్వానం;
ఆరాత్రే,
తారకల్లో లయవాలో తెల్ల
విరబూసిన నానా వర్ణాల స్వప్నాలు;
నక్షత్రాంత శ్రుతుల నిశ్చల గానం,

భూకంపాలు, ప్రభుత్వ పతనాలు,
విప్లవం, యుద్ధం
ఇన్నీ నా చైతన్యం!
నా విశ్వరూప సాక్షాత్కారం!

మరి నన్ను గుర్తిస్తే
నా కనిపించే దృశ్యాలా?
వినిపించే పాటలా?
అక్షర సరస్సున వర్ణించనశక్యం!
ఎదిరే మహాశ్చర్యం!
ఫిరంగిల స్వరం స్పందించే మృదంగనాదం!

ఇంకా నే నేం చెయ్యాలా?
వదిలే విడ్డూరాలు
అగ్ని ప్రజ్వలించిన నిప్పు నేల చలించి
ఉదయ స్వప్నాలు తాంచే
జరగాలి మనస్సు ప్రపంచపు సంద్రాలు!
నిప్పు అల్లి విద్రలు
ప్రాణాన స్వప్నాల లాభే చస్తారు!

వె ధనస్వాముల్,
వస్త్రనాయక మహేంద్ర జాలంబుల్,
సార్వభౌముల సంధ్యానాలంబుల్
కన్నుల మూసిన లోకాధ్యుని
రక్తనాళ సంస్పందన!
నాదవ నీతులుల్ జూడండి
కరుణకైనా పాలని
ధూంధాం వాళ్ళ కన్సత్త కన్సత్తాగాన!
త్రైయాగాన!
కలుప్ప దహించులాగా నాటు
పలుపుక త్రై తార్కనరశాల
ఆర్ద్ర విలాసాలు నేతలు
స్వర్ణంతర బాధల ఫోంటుల పల్లవి!
ఉంటే కలవర్గ శిరస్సు విప్పిన రణాస్సం!
ఉన్మాద మనస్సినీ ప్రాణులా
ఘూంకరించా, ధైర్యం చూపా!
సమైక్యకంఠ స్వరాలు,
సమైక్య కిటిన కవాటాల ధ్వందన్యల, ఆర్ద్ర
అరుణ పాదం పవ్రాల

మోహినీ హారం! అద్భుతాకారం!
ఒక లక్ష నక్షత్రాల మంటలు,
ఒక కోటి జలపాతాల పాటలు,
శతకోటి సముద్ర తరంగాల మ్రోతలు!
చిన్నన్నమ్మా! చిన్నా, నెమ్మి చిన్నాయీ!
నా చిన్నచి కన్నచి చిన్నచింబగా
మంటలవ్వై వెలుగాడగలదై–
ఊపి,
పుంఖానుపుంఖంగా
శ్మశానాల వంటి నిఘంటువుల దాటి,
వ్యాకరణాల సంకెళ్ళు విడిచి,
ఛందస్సుల సర్ప పరిష్వంగం వదలి–
వడిగా, వడివడిగా
వెలువడినై, పరుగిడినై, నా యెద నదులైనై!
ఆ వెలిగిన కలగాపులగపు
విలయావర్తపు
చలదద్భుత దలత్పద వర్తనలో,
నే నేమో కొట్టుకుపోతూ
వంక్రసుగాం ఓ కవితా,

నా సృష్టించిన గానంలో
ప్రకృతి ఆకాశ సముద్ర తారా రవిచంద్ర
ఆనంద వర్ణించని సృష్టిలోని వైచిత్ర-
శ్రీ మెలవానిని
సకలేంద్రియాలనులో
వికరల స్పందనలూ, పరిస్పందనలూ,
ఉలికిపి ప్రస్పందనలూ,
నిశ్శబ్ద సమాధిలో
నా ప్రాణం నిర్వాణం పొందినలో,
ఇంకా నను సంప్రించిన
సమస్తం ఘనించిన ఆ గాంధర్వానికి,
హా నా నివసిస్తు ప్రేమ సమాగమంలో
ఉద్భవించిన సంగీతానికి ...
నా నాదాల ఊగనివ్వ సాగిన
నాద బ్రహ్మపు చరణంబులకు,
ప్రాణాన పాన మేళా ఉనికం,
నానా గానా సరస స్వానాన విభవం,
బ్రయాసాసా ప్రపంచ వైభవంగ గడు
తృప్తి తం పూర్ణంలో పల్లిన గానం,

సుఖదుఃఖాతీత స్వయం దాస్యం తం
అహంకారం, మమకారం, సంసారం, మమతల
వికారంతం, విద్వేషం,
క్షోభరహిత నిశ్చల శ్రీ స్వరూపం,
ప్రసన్నస్వరూపం తనికంలో
నను తరింపగ నిన్న స్పృశీ!
రమణా!
తల్లీ! చిత్తమా!

నా జనని గర్భంలో,
ఆకారం లేకుండా నిద్రిస్తున్న
నా శరీరాకారానికి
ఊపిరి గాల్పులన నాడు,
నా పరిరంభ రంధ్రమార్గాలను
తెరచి ప్రసరించగ,
నేనే ప్రాణసంచరి
సుఖదుఃఖాతీత
నిస్సంగంపై పలు రాగాల,
ప్రేంచ పరిగానంలా

ప్రమాణికులకై,
పరివ్రాజకులకై,
విశ్వంభరా వక్త్రంభోజ
అభ్యుదయకార్య సుప్రయాణమును దరిసిన
నవ్యపునీతమి మార్గంబున కవితా!
ఉదిత ఉదిత కవితా సవితా!
అనుపమితా!
అపరిమితా!
కవితా! నా కవితా!

నేస్తం, నా ఆత్మసోదరుల
పొంగని తొందర కల్పిన నా
నిట్టూర్పుల్ని విడిపిస్తావా?
నే నేలా విరచిస్తాను,
నా రసమయ భావాల సౌరం ప్రపంచం,
నా కవిత్వ ప్రపంచం,
నా జీవితంలోని అనుభూతుల తగ
నా జాతి జనుల పాటలనే
సంగ్రామ ప్రోత్సాహాలని,

నా ఆశాంతాలను
ఆకాశాంత తీరువరకూ,
నా ఆవేశాలను
సౌదర్యం హా సంహారనే
వెలుగుల రవ్వల జడిగా,
వంకీ వంకల మెరుపు
నీ నిరంతర యానపు విసరుల
కాసారాల లలామ నిర్మించిన
నా నుడి నీ నుడిగా,
నా గీతం నైవేద్యంగా, హృద్యంగా
అర్పిస్తాను
నా విసరిన రస విస్వర
కుసుమ పరాగం
ఓహో! ఓరసజ్ఞా! సుజాతా!
జననీ! ఓ కవితా!
కవితా! కవితా! ఓ కవితా!

—०—

1937(?)

నవ కవిత

సిందూరం, రక్తచందనం,
బంధూకం, సంధ్యారాగం,
పులిచంపిన లేడి నెత్తురూ,
ఎగరేసిన ఎర్రనిజెండా,
రుద్రాలిక నయనజ్వాలిక,
కలకత్తా కాళిక నాలిక
కావాలోయ్ నవకవనానికి.

ఘాటెక్కిన గంధకధూమం,
పోటెత్తిన సప్తసముద్రాల్,
రగులుకొనే రాక్షసిబొగ్గూ,
బుగులుకొనే బుక్కాగుండా,
వికసించిన విద్యుత్తేజం,
చెలరేగిన జనసమ్మర్దం
కావాలోయ్ నవకవనానికి.

రంపంబంధాల రెక్కల చప్పుడు,
పాగగాడ్పుల హుంకారధ్వనులు,
ఉరవ్వయిన మారంప్రగర్జన,

సముద్ర తరంగ ఘోషం,
ఖడ్గమృగోదగ్ర విరావం,
ఝంఝానిల షడ్జధ్వానం
కావాలోయ్ నవకవనానికి.

కదిలేదీ, కదిలించేదీ,
మారేదీ, మార్పించేదీ,
పాడేదీ, పాడించేదీ,
మునుముందుకు సాగించేదీ,
పెనునిద్దుర వదిలించేదీ,
పరిపూర్ణపు బ్రతుకిచ్చేదీ
కావాలోయ్ నవకవనానికి.

— o —

3-8-1937

దేశచరిత్రలు

ఏ దేశ చరిత్ర చూచినా
ఏమున్నది గర్వకారణం?
నరజాతి చరిత్ర సమస్తం
పరపీడన పరాయణత్వం.

నరజాతి చరిత్ర సమస్తం
పరస్పరాహరణోద్యోగం;
నరజాతి చరిత్ర సమస్తం
రణరక్త ప్రవాహసిక్తం.

బీభత్సరస ప్రధానం,
పిశాచగణ సమాహారం;
నరజాతి చరిత్ర సమస్తం
దరిద్రులను కాల్చుకు తినడం.

బలవంతులు దుర్బల జాతిని
బానిసలను కావించారు;
నరహంతలు ధరాధిపతులై
చరిత్రమున ప్రసిద్ధికెక్కిరి.

రసరంగం కాని బాలింత పైటా
స్థలమంటూ తెరచిన బారకేసు;
గోడమంటూ కట్టిన రక్తమాన,
కాపురంపై కత్తులమలుపా.

పట్నాన సంసారాలు,
మరణించిన జన సంహారం,
ఆకసమున సమసారం
పంక్తుల మనుషుల వెలుసన్నాపా.

వైద్యశాల, స్త్రీ పుత్రుల రక్షణం,
కోటీశ్వరం, కర్తవ్యం, గురువు
మానవులు, మానవ త్వాల
పంక్తి తరాల నదుల సంతానం.

జైంపిలే వార్ని, మానస్సు,
నా ఆశ, ఆశ్చర్యం, ఆశ్వ,
సిరులంటూ ఎక్కడుందో?
ఏ మార్గం దుర్గమ సాగించవలె.

చైతన్యము, శ్రీవకుణాదులూ,
సిద్ధి బుద్ధులూ, పారవశ్యములూ,
చిదానందము, ధ్యానము శక్తి ఠ
రాలూలని కన్నుల పంటైన.

ఓ జ్ఞాని నీ సంధ్యావందనములూ,
భక్తులూ, ఆశీస్సులూ—
తెలియని నీ ప్రసన్నములూ
సతిరిక్తి నతియ మమున్నన్నవు—

ఓయమ్మా బస ప్రేమానురాగం,
బాబ్బు హృది తల్లి నాదు పదయ,
సాధించిన సామ్రాజ్యాన్నూ,
శిష్యులను కృషిలు పట్టున్న—

ఇక తీరక నను బ్రోవ్య
పరి పాలించు క్షేత్ర దేవరశ్రీ
పరవశించి సంపూర్ణంబన
నన్నులలూ పంక్తి ప్రేమైను.

చిరకాలం ఎరిగిన వేదనలా,
పలవరింపుల కోర్కెల్లాన్నా,
కలవరింపుల సన్నాయిగానం
వింటావా? నువ్వే పిలుపు.

ఇక స్వప్న సమాధి స్వప్న,
ఇక ఊపిరి పోయిన దాహం,
తీయంపు సాంధ్య ప్రభలం
వింటావా? ఇదే సాగరం.

చినుకు తడి పరువం,
వెన్నెల గీతం పలకరింపు,
అందాల నెరవేర్పు,
బంగారు బొమ్మ బలదం-

సాగరా సఖా, ఊహా, నేస్తం,
అంతంలేని నానా నాదం
నడక అడుగు సన్నిధిలో
నా ఎదలో వింత పలకరింపు.

ఏ యుద్ధం ఎందుకు జరిగెనో?
ఏ రాజ్యం ఎన్నాళ్ళుందో?
తారీఖులు, దస్తావేజులు
ఇవి కావోయ్ చరిత్ర కర్థం.

ఈ రాణీ ప్రేమపురాణం,
ఆ ముట్టడికైన ఖర్చులూ,
మతలబులూ, కైఫీయతులూ
ఇవి కావోయ్ చరిత్రసారం.

ఇతిహాసపు చీకటికోణం
అట్టడుగున పడి కాన్పించని
కథలన్నీ కావాలిప్పుడు!
దాచేస్తే దాగని సత్యం.

నైలునది నాగరికతలో
సామాన్యుని జీవనమెట్టిది?
తాజమహల్ నిర్మాణానికి
రాళ్ళెత్తిన కూలీలెవ్వరు?

నా కన్నా ఉన్నవి కంఠాలను త్రుళ్ళ
నా కన్నుల్ని నా గుండె వెలుగేది?
ప్రపంచ విస్తృత పట్టిక ఆకాశమే,
ఏది మోసిన బాధలా చెప్పుదీ?

కర్తేజూ, నాటి ప్రశ్నం,
మధ్యధరా సముద్రతీరం,
కాలరాత్రి, మొహెంజొదారో,
రోమ్ - మాయన్ల సామ్రాజ్యాల -

నాటి చరిత్ర ఏ కాలం నిద్రల
మానవ కథ ఎవరిని వెలుగేది?
ఏ దేశం ఏ నాటిది
నా ఊహ ఏ సమాధిలో?
ఏ చిత్రం? ఏ ఝంఝాచక్రం?
ఏ తారాగ్రహం? ఏ గాండ్రిల్లు?
ఏ వెల్లువ కొత్త ప్రళయం?
ఏ సర్పం? ఏ దిక్కు ఊరేగింపు?

— శ్రీ — 10-4-38

స్వర్గ నరకములు హాలాహలాలై
పోతే, నవ యుగపు వేదిక, మానవతా-
స్వర్గ నిలయాల హేమంత వసంత
స్వాంత శాంతి దిగ్దాంత వేళల,

నవ్వి పిలుపుల తొలి వేకువలు
అప్పుడంటే నాకు అనాథ్యులకుండ!
అనాథ జీవుల సమాజైక్య
ఆశీరంబ హిందోళాల!

ఓదేవ! బహిరంగ మార్గాన్ని నిర్మించి
సదా ప్రయత్నమున ద్రవ దృశ్యాలంకక,
మానవ చైతన్యమున త్రుత్సిత్య వృక్షాలకై
సదా ప్రయత్నమున సజ్జనజాలక,

ఆశా జ్యోతి నిర్భయ పథ సం
ప్రాప్తి చేయుట కాలపు వేళ,
ఇది సంవత్సర ముక్తి కాలపు పుస్తకం
మాతృ నిర్ఘుంటన మానవ వికాసం!

ప్రతి ప్రేమ ప్రవాహ మూలం
ప్రపంచ ప్రేమ ప్రసారణ బలం,
మహితరసాజీవతి! కవనవనస్వస్తి!
ప్రియసఖి నీకై ప్రస్ఫుటనాదం!

—౦— 1938

మానవుడా!

రాశిచక్ర గతులలో,
రాత్రిందివాల పరిణామాలలో,
బ్రహ్మాండ గోళాల పరిభ్రమణాలలో,
కల్పాంతాలకు పూర్వం కదలిక పొందిన
పరమాణువు సంకల్పంలో
ప్రభవం పొందిన వాడా!
మానవుడా! మానవుడా!
సౌందర్యం ఆరాధించే వాడా!
కవితలూ, శిల్పాలూ-
పువ్వులూ, పక్షులూ-
మెరుపులూ, మేఘాలూ
సౌందర్యం ఆరాధించే వాడా!
జీవించే వాడా!
సుఖించే వాడా! దుఃఖించే వాడా!
విస్మయుడా! భీరుడా!
ప్రేమించే వాడా!
వియోగీ! యోగీ! భోగీ! త్యాగీ!
ఆలోచనల తాపసివాడా!
అనుభవం విశ్లేషించే వాడా!

వెలుగూ, వెలుతుర్లూ, కలుగూ, పుట్టూ,
ఆకసం తట్టు, సముద్రం లోతూ
అన్వేషించే వాడా!
అనంతుడా! పరాజయం ఎరగనివాడా!
ఊర్ధ్వ దృష్టీ! మహామహుడా!
మహా ప్రయాణికుడా!
మానవుడా! మానవుడా!
కాళ్ళలసని వాడా!
రొప్పని వాడా!
సంచలిత స్వప్నావృతుడా!
అమర్త్యా! మానవుడా!
ఓ తేజా! మానవుడా!
దుర్గమ సానువుల అధిరోహించినవాడా!
అన్వేషణం ప్రారంభించినవాడా!
ఆదర్శ జీవీ! మహోద్యమా! మానవుడా!
ఆకలి, ఉద్రేకం, అహంకారం,
ఆప్తితో, ఆస్తి అవసరాలూ,
సమాజ దృక్పథాలూ.
శ్రమ సౌందర్యాలూ,

చెప్పు సాలలు, చెప్పలు,
కుళ్ళు, కత్తెరలు
వృద్ధులు, అనాథులు,
జెండా, సంఘం, ఎర్ర, స్వాతంత్ర్యం,
వలపంచుకొను, పరిణామం,
ప్రవక్తా! త్రికాలా!
మానవుడా! మానవుడా!
అనశ్వర కుటుంబా!
విశ్వ బంధూ!
మానవుడా! మానవుడా!
అనేక యుగముల సాక్షిభూతా!
అనేక స్వప్నముల ప్రణేతా!
అనేక సంగ్రామముల విజేతా!
సత్యవంతా! సమతా! సౌభ్రాత్రా!
సకల భవ్య దాయకా!
పరిణామ, స్వయంచాలకా!
భవానంద విధాతా!
సర్వ శ్రేయస్సు సంధాతా!
శివా! శుభా!

[illegible]

హృత్కర్మ ఫలాలా!
రక్తకణ సముద్ర తరంగా!
వజ్రశరీరా! రాక్షసుడా! మానవుడా!
మహాత్మా! మహాత్మా! దైవమా!
సృష్టి వెలుగు ప్రభాకారా!
గంభీర ప్రాణ నాలుగడపేకారా!
కలిపై సంగ్రామ సంచలనకారా!
ఆకలి వరకు! మానవుడా!
అలగల తెకారా! ప్రశ్నలకారా!
ఆహ్లాదానంద ఉత్సాహ నాదాలైన
చంద్రికారా!
శివా!
దేవా!
పూర్ణ పురుషా!
భవా!
మానవుడా! మానవుడా!

— ० —   1938(?)

సంధ్యాసమస్యలు

ఆ సాయంత్రం...
రాకేసులూ నాక్ష్యపేరలో,
బ్రాహ్మ్యులూ తాంబూలములు!
వణికేగాలుల సమస్య తెలుపుం
కాక విషాదార్తి!
ఎటికే క్రైస్తవ వినాశకా—
ఒటు వస్తే పొదంనావా,
ఇంటు వస్తే సెమాస్త్రుళ్ళ!
వంటవాళ్లే సమస్య కలిగిం
కాక ఉపాసనిరి!
ఆ సాయంత్రం...
ఇంటు వస్తే బెస్తలు పాళ్ళు,
ఒటు వస్తే వెన్నెల తడిసి!
ఎం తాసరు యసాతరు ఎత్తా,
సముద్రమున పడితాతరు ఎత్తా—
సమస్యగా ఘోషిత్యపోతం
కాక సంతాపతి!

—o—

1939(?)

దేనికొరకు?

మేఘాల మేడలలో, సినిమా సౌధాలలో—
సాంఘికాల వాడలలో, కాసారాల కొంపలలో—
దేనికొరకు పదే పదే దేవులాడుతావ్?
అర్థాలూ, పరమార్థాలూ
ప్రశ్నలాడుతావ్?
వెర్రివాడవ్!

వెర్రివాడవ్!
దేనికోసమేలు?
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
జగమంతా ఆవరించి
[illegible]
సోదానని నమ్మి ఆలోచింపుతావ్?
వెర్రివాడవ్!
వెర్రివాడవ్!

—o— 1939(?)

కేక

నిద్రకు వెలివేస్తే...
నేనొంటరినై...
నాగరికులకు పోకిరులూ,
పోకిరులకు నాగరికులూ,
నాగరికులూ...
పోకిరులూ...

నేనొక్కరినై...
నిద్రకు వెలివేస్తే...
కన్నుల నిండిన కావిలిలూ,
కావిలి నిండిన కన్నులలూ,
కన్నులలూ...
కావిలిలూ...

నిద్రకు వెలివేస్తే...
నేనొక్కరినై...
గుండెల కప్పిన కంబళిలూ,
కంబళి కప్పిన గుండెలలూ,
గుండెలలూ...
కంబళిలూ...

నా కనుగానను,
నా ఎదగానను,
నా మనసు తప్పులు వాలవలయా..
వాకిల మాటల వాటలయా...
వాటలయా...
వాకిలలయా...
చిగ చిగ చిగ చిగ
చిగ చిగ మంటె
నా గతి ఏకీ నామకమా,
నా మక ఏటిన నాగలియా,
నా గతియా...
నా గలియా...
కరవై పొరలు,
కరవై నాన్నలు,
కొరత తీరక కన్నీళ్ళు కావాలా?
పొరకే కన్నీళ్ళు,
నాన్నతే కన్నీళ్ళు,
కన్నీళ్ళకే కన్నీళ్ళు కావాలా?

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

— [illegible] — 20.6.1939

పేదలు

అంతేలే, పేదల గుండెలు!
అశ్రువులే నిండిన కుండలు!
శ్మశానమున నశివాంచలముల
పడి పాడిన పెడి రాబందులు!

ఇంతేలే, పేదల మాపులు!
అనాత్మ్యగ విధి వ్రావ్రాపులు!
పరాధీనత మసిపొరముల నవి
చిరకాలంబగు బాధల మోపులు!

అంతేలే, పేదల పేగులు!
నిత్య నైరాశ్య పరాన్న జీవులు!
విశీర్ణ కుసుమములు, పరితాందారములు!
వికసించని విషాదహాసములు!

అంతేలే, పేదల కన్నులు!
వినమ్రములు, వెతల వ్రాన్నులు!
కుహానములను కలిసిన, జాలిసిన
నామాటల కన్నుల కన్నులు!

అంతేనే, పేదల బ్రతుకులు!
అతిమైకమునకు పిలిచెడు బ్రతుకులు!
త్రోవ తెరువని దీర్ఘ రాత్రుల
చలి వచ్చెడి తల్పుల గతుకులు!

(Emile Verhaeren వ్రాసిన
Les Pauvres అనే గేయానికి
అనువాదం.)

—o— 1939(?)

గర్జ్రించు రష్యా

(The Soviet Air Force has gone into action. News Item June '41)

గర్జ్రించు రష్యా!
గాండ్రించు రష్యా!
పర్జన్యశంఖం పూరించు రష్యా!
ధూర్జటి తాండవం ప్రారంభించు రష్యా!
ఢం ఢం, రష్యా!
ఝంఝం, రష్యా!
రష్యా! రష్యా! రష్యా! ఓ రష్యా!

[illegible]
[illegible]
[illegible]
ఢం ఢం ఢం రష్యా!
ఝంఝంఝం రష్యా!
రష్యా! రష్యా! రష్యా! రష్యా!

[illegible]
[illegible]

కల్ల సమ్రాట్టువై
జీవితం మధురమంటూ,
మానవ సంతానానికి సర్వస్వం పంచిస్తూ,
కావ్యశక్తి సాధ్యాసాధ్యాల కల్పనల్లో రష్యా!
రష్యా! రష్యా! రష్యా! నా రష్యా!

మార్క్సు, ఎంగెల్సు, లెనిన్, స్టాలిన్,
శ్రీశ్రీ ప్రాణాల ఊపిరి సాగించిన
తెలిసి తపనల,
స్వేచ్ఛ సౌందర్యం
జీవితంలో, ప్రపంచంలో సమస్త తేజం!
అందరికీ సామరస్యం సత్యనిత్య సామ్రాజ్యం!
స్వర్గంలో కళల్లో వంటి బాల్యం విప్లవం!
సకల సాధన సకల ప్రాణాల వైభవం!
హా హా హా, రష్యా!
హే హే హే, రష్యా!
రష్యా! రష్యా! రష్యా! ఓ రష్యా!

కళ ఖడ్గ కళ్యాణ,

మా రక్త పాతాలు,
ఎరాగాల కన్నీళ్ళు, ఏరులై పారే!
మా సమర రంగాలు ఎగరేసె జెండాలు!
మా సమరం ఉపిరి మారిక
ఇక నిలిచె కెరటాలు!
చివరి పోరి ప్రశాంతి పోరు సాగె రక్తాన్!

పెంపు వడి కూడింపు కపు కడ భుక్తూలు!
దుర్గా, కూర్పం మెలిపోరు పలుకులు!
ఆకల్ల ప్రాణప్ప రోడిమిదా బాటా,
తాజా కిలాయిలు రంగు మెట్లు,
మన శ్రీరంగాలు చెల్లు పుంజిల్లు, రక్తాన్!
విమాన బాటప్పులు విసురుచూ, రక్తాన్!
ఆకంచ ప్రసంగం ఆంధ్రుల నిధి
నీ గాయాల నెత్తు సాగించు రక్తాన్!
సత్యం ధర్మ, సమానత సాధించు రక్తాన్!
రక్తాన్! రక్తాన్! రక్తాన్! ఈ రక్తాన్!

సప్త సంద్రాలు మీద సాగింపు నుంచి!

[illegible]!
[illegible],
[illegible]!
[illegible]!
[illegible]!
[illegible]!
[illegible] రష్యా!
[illegible] రష్యా!
[illegible] రష్యా!
[illegible] రష్యా!
రష్యా! రష్యా! రష్యా! ఓ రష్యా!

— ౦ —   1941

నిజంగానే?

నిజంగానే నిఖిల లోకం
నిండు హర్షం వహిస్తుందా?
మానవాళికి నిజంగానే
మంచికాలం రహిస్తుందా?
నిజంగానే, నిజంగానే
నిఖిలలోకం హసిస్తుందా?
దారుణాగ్ని జ్వాలలార్పే
కానవర్షం వర్షిస్తుందా?
బానిసల సంకెళ్లు విరిగే
తీరుకాలం ఉదయిస్తుందా?
కూడు సమస్య సాంఘిక సమస్య
స్వాలు పర్తిణం ఉదయిస్తుందా?
కులమత విద్వేష, సంఘాల భేద్యాన
తరతి నవ్యసృష్టి చేయిస్తుందా?
నరుల మహిమే, సకల, సులభాక
పరస్పరం ప్రసరిస్తుందా?
నిజంగానే, నిజంగానే?

—౦—

1941(?)

నీడలు

చూడు, చూడు, నీడలు!
నీడలు, పొగ మేడలు!

యుగ యుగాల బూడిదలో,
నర నరాల దాడిలో—
పగ పూచిన,
పొగ మూసిన
తొలినాళ్ళ జాడలు!
జాలి జాడ్యపు గోడలు!

చూడు, చూడు, నీడలు!
నీడలు, పొగ మేడలు!

× × ×

చూడు, చూడు, నీడలు!
[illegible] వాడలు

నర నరాల వేదనలో,
తర తరాల శోధనలో
[illegible]

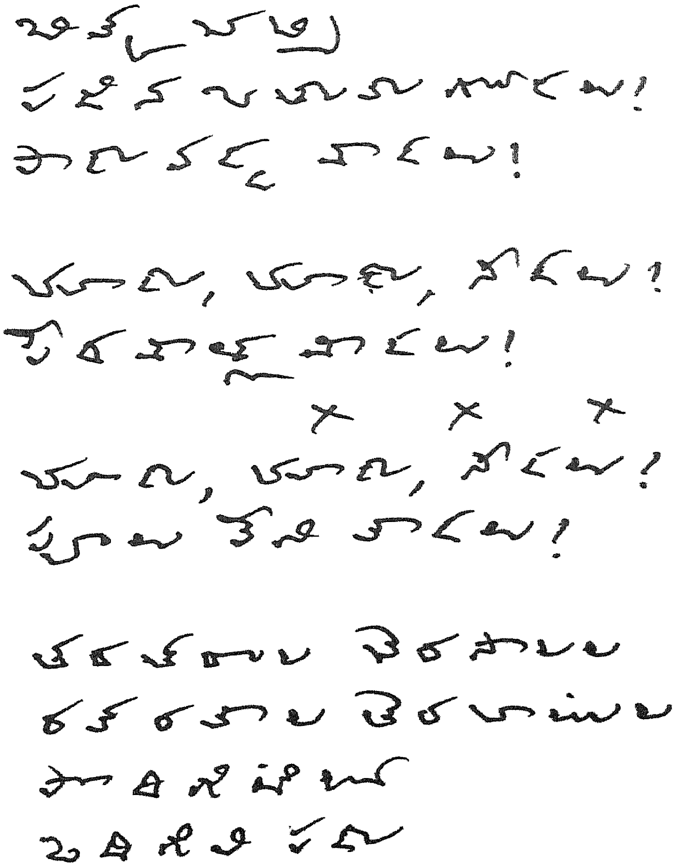

నిరాసక్తపు నీదము!
పరాతిల దీదము!

మరల, మరల, నీదము!
హృదయ తేనె ఈదము!

× · × ×

పాడ, పాడ, శ్రీదము!
పీదవలో శ్రీదము!
పాడ, పాడ, నీదము!
సూర్యునిలో శ్రీదము!
సూర్యునిలో సూర్యబింబలో
శ్రీదాయ నీదము!

—ం— 19.6.1947

జగన్నాథుని రథచక్రాలు

పతితులార!
భ్రష్టులార!
బాధాసర్పదష్టులార!
బ్రతుకు కాలి,
పనికిమాలి,
శనిదేవత రథచక్రపు
టిరుసులలో పడి నలిగిన
దీనులార!
హీనులార!
కూడులేని, గూడులేని
పక్షులార! భిక్షులార!
సఖులవలన పరాభూతులు,
జనులవలన తిరస్కృతులు,
సంఘానికి బహిష్కృతులు—
జితాసువులు,
చ్యుతాశయులు,
హృతాశ్రయులు,
హతాశులై
ఏడవకండేడవకండి!

మా రక్తం కుతక కుతక,
మా నరాలు కణల కణల,
మా ప్రేగులు కసల కసల
ధిరనకం ధిరనకంధి!
ధిక్కథాని నిప్పు హోరు!
ధిక్థా కదిప్పు హోరు!
పటిమ హోరు!
డప్పు హోరు!
హాథా సత్తు డప్పు హోరు!
ధిరనకం ధిరనకంధి!

వస్తున్నాయొస్తున్నాయి...
జగన్నాథ,
జగన్నాథ,
జగన్నాథ రథచక్రాల్,
జగన్నాథుల రథచక్రాల్,
రథచక్రాల్,
రథచక్రాల్,
రథచక్రాల్, రథచక్రా

లాస్తున్నా విసుస్తున్నావు!

ఏ తీపుడార!
వైద్యుడార!
తెలుసుకొని
చలించిన
రక్తపరాల్, రక్తపరాల
లాస్తున్నా విసుస్తున్నావు!

సింహాసనం కట్టించి,
సామ్రాజ్యం కట్టించి,
వింధ్యాసనం పంపించి —
సింహాసనం,
సామాసనం,
వింధ్యాసనం, సంధ్యాసనం...
మనసునా తెలుసు పన్నావు!
మనసు రక్తం కోసం వున్నది!
మార్గమాన
ధూర్తమాన

ఘోర వసాన కిరణ శిఖరాల్
కిరకిరకిర పరువుల పరుగులు!
పరువు లాట!
ప్రేమ్పు లాట!
ఆకాశ గర్భ విచ్చు లాట!
ఆరంభం! రంభం! రంభా!

ఉగ్రరూప నిర్ఘాత
విలయ గర్జ, విస్ఫోటన —
ధ్వనులు, ఘోష ధ్వనులు,
పంచ సూర్య శిఖ బాహ్య,
శిఖ బాహ్యం, పంచ నరాల —
చెరసాలలు, ఉరికొయ్యలు,
తావరణ శక్తులన్నిటి!
ఉగ్రసేన ప్రవాహం!
ఆ వాద్యపు నే నినదించాను...
మరణం, మరు
జననం, పెను
నవజీవన నవనవోన్మేషాల

ఆకు పచ్చల, ఆకు గచ్చుల
భవ గగనాన నాకస్పృశాల!
చిలిపి బాల!
చిన్ని బాల!
దగా పడిన తమ్ముల బాల!
ఆ సాగరం తలం పైకి,
పోరాన్ని దాడులందు
అలా వ్రజిగ వెల్లువలై,
అరుప సంఘం వెల్లువలై
ఉగాన్ని ఘూర్ణి రక్తపదార్థ,
రక్తపత్ర ప్రవాహాల హోర్ష
చెరసాలల పట్టి కావి!
చెరుకుపండు పట్టి కైలా!

నవ ధూర్జటి
నిజా బాల్య పరిమళం!
నిజా బాల్య రసిమళం!
నిజా బాల్య!
నిజా బాల్సి!

నీ ఆలాపాప్తే పలాయనా,
ప్రసంపాన్న చేరావై పొందింది!

అరె కూపం! కూపం!
కుప్పిస్తే, ప్రిస్తే...
కింసక వరా
ద్వింస రవక,
ద్విసక వరా
కింస రవక!
విస్తారాన్ని, సరద్రింగి,
ఆత్మల, ఆత్మన్నల,
ఆధి విధానం,
ఆది నమరం,
ఉలిమాయిన తెగి పొడుకుంది

సంరంభ్యం,
సంక్షోభ్యం,
సమ్మర్ధన, సంఘర్షణ
కవాకపం తాగమారింది!

కోలాహలం చెలరేగించవా!
ప్రళయ భానుడా!
ప్రచండుడా!
ఇది సవనం,
ఇది సమరం!
ఈ మిగిలిన ఇరువదేళ్ళ,
ఈ పండిన సస్యం పంట—
ప్రాంతాలను ఖండాంతాల్లో,
దేశాలను పరివ్యాప్తి,
సామ్యం ప్రసన్నం,
నవ హ్లాదం,
సౌభ్రాత్రం,
సౌకర్యం
ప్రనాళత్రయం కలిపి,
జనావళికి నవ్యం పూల—
తోంటే, తోంటే, తోంటే, తోంటే
జగమంతా జయిస్తుంది!
ఈ స్వర్గం నిజమవుతుంది!
ఈ స్వప్నం ఋజువవుతుంది!

పతితులార!
భ్రష్టులార!
బాధాసర్పదష్టులార!
దగాపడిన తమ్ములార!
ఏడవకండేడవకండి!
వస్తున్నాయ్, వస్తున్నాయ్!
జగన్నాథ,
జగన్నాథ,
జగన్నాథ రథచక్రాల్,
జగన్నాథుని రథచక్రాల్,
రథచక్రాల్,
రథచక్రాల్,
రథచక్రాల్, రథచక్రాల్,
రారండోయ్! రారండోయ్! రారండి!
ఈ లోకం మీదేనండి!
మీ రాజ్యం మీరేలండి!

— ౦ —

1940

ప్రథమ పాదానుక్రమణిక

అదృష్టవంతులు మీరు 51
అలకలన్నీ అట్టకట్టిన 42
అలసిన కన్నుల కాంచెదవేలొ? 40
అంతే కే, కదల కుంచెలు! 93
అందరం కలిసి చేసిన ఈ 49
ఆనందం అర్ణవమైతే, 46
ఆ సాయంత్రం... 88
—ఇవేమిటి వింత దృశ్యాలు? 33
ఎగిరించకు ఆశా విహంగాలను! 34
ఏ దేశ చరిత్ర చూసినా 75
ఏవో, ఏవేవో, ఏవేవో 50
ఒక క్షణంలో 38
కాను నిజం, కాను నిజం, 62
కవితా! ఓ కవితా! 64
కుక్కపిల్లా, అగ్గిపుల్లా, సబ్బుబిళ్ళా- 21
కూటి కోసం, కూలి కోసం, 24
గగనమంతా నిండి, పొగలాగు క్రమ్ము- 14
గదిలో ఎవరూ లేరు. 18
గర్జించు రష్యా! 95

[illegible] 100
తల వంచుకు వెళ్ళిపోయావా, నేస్తం 1
దారి పక్క, చెట్టుక్రింద, 36
నిజంగానే నిఖిలలోకం 99
నిద్రకు వెలియై... 90
నిప్పులు చిమ్ముకుంటూ 41
నేను సైతం 11
[illegible] 15
పతితులార! 103
పాపం, పుణ్యం, ప్రపంచమార్గం - 29
పొలాలనన్నీ, 58
[illegible] 35
భూతాన్ని, యజ్ఞోపవీతాన్ని, 28
మరో ప్రపంచం, 7
[illegible] 56
యమునిమహిషపు లోహఘంటలు 22
[illegible] 83
విషం క్రక్కే భుజంగాలు, 45

వేళకాని వేళలయ్యె, వేసవాని వాంఛలయ్యె- 89

స్వర్గ నరకముల ప్రాంతదేశాల 81

స్వర్గాల కరిగించి, స్వప్నాల పగిలించి, 27

సిందూరం, రక్తచందనం, 73

రచయిత/గ్రంథం గురించి

"మానవుడే నా సందేశం, మనుష్యుడే నా సంగీతం" అని ఎలుగెత్తి చాటిన మహాకవి శ్రీశ్రీ ఏప్రిల్ 30, 1910 లో విశాఖపట్నంలో జన్మించారు.

1931 లో బి.ఏ. పూర్తిచేసిన శ్రీశ్రీ, ఏ.వి.ఎన్. కాలేజీలో డెమాన్ స్ట్రేటర్‌గా, మద్రాసు ఆంధ్రప్రభలోనూ, వివిధ ఉద్యోగాలు చేసినా, తన స్వంత భావాల కారణంగా దేనిలోనూ ఇమడలేక 'సినీరంగంలో' స్థిరపడ్డారు.

ఆయన సాహితీ తపస్సుకు గుర్తింపుగా 'ఖడ్గసృష్టి' కావ్యానికి 1966లో సోవియట్ భూమి నెహ్రూ అవార్డు, 1973లో కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ అవార్డు, 1979లో శ్రీ రాజా లక్ష్మి ఫౌండేషన్ వారి మొదటి అవార్డు అందుకున్నారు.

శ్రమజీవన సౌందర్యాన్నీ, తిరుగుబాటు వేదాంతాన్నీ ఈ గ్రంథం ద్వారా శ్రమజీవుల శంఖారావంగా మార్చి తెలుగు కవితను మలుపు తిప్పి అందలాలెక్కించిన ప్రజాకవి శ్రీశ్రీ 'మహాప్రస్థానం' 1950 లో పుస్తకరూపం ధరించింది. శ్రీశ్రీ గారి చేతి రాతతో, బాపుగారి బొమ్మలతో, వారి మాటతో, విదేశాంధ్ర ప్రచురణల పేర 1981లో లండన్‌లో 'మహాప్రస్థానం' ముద్రితమైంది.

అయితే లండన్ ఎడిషన్‌లో చలం 'యోగ్యతాపత్రం' లేదంటూ దాని ప్రాముఖ్యతను ఎంతో మంది పాఠకులు మా దృష్టికి తెచ్చారు. మేము వారి సూచనను ఆమోదిస్తూ ఈ ముద్రణలో చలం 'యోగ్యతాపత్రాన్ని' కూడా చేర్చి తెలుగు పాఠకలోకానికి అందించాం. మా ఈ ప్రయత్నాన్ని ఆమోదించి ఈ పుస్తకాన్ని ఆదరించి, ఆశీర్వదిస్తారని ఆశిస్తూ.....

మీ
సరోజా శ్రీశ్రీ
ఎస్.వి.రమణ (జూనియర్ శ్రీశ్రీ)

ఇంతవరకూ వెలువడిన 'శ్రీశ్రీ సాహిత్యం'లో
శ్రీశ్రీ గారి చేతిరాతతో వెలువడిన గ్రంథమిదే.